

Karl Marx i njegov doprinos razvoju ekonomske misli

Škopac, Elena

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:454915>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-06**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

ELENA ŠKOPAC

**KARL MARX I DOPRINOS RAZVOJU
EKONOMSKE MISLI**

Završni rad

Pula, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

ELENA ŠKOPAC

**KARL MARX I DOPRINOS RAZVOJU
EKONOMSKE MISLI**

Završni rad

JMBAG: 0303064556, redovita studentica

Studijski smjer: Ekonomija

Predmet: Povijest ekonomske misli

Mentor: dr. sc. Saša Stjepanović

Pula, Srpanj, 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika ekonomije/poslovne ekonomije, smjera _____ ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile
u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom
_____ koristi na način
da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne
knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne
i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu
i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga
pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Marxov život	3
2.1 Raniji život.....	3
2.2 Rad i počeci novinarstva.....	4
2.3 Padovi u Parizu.....	4
2.4 Manifest komunističke partije u sklopu novinarstva	5
2.5 Zadnja djela i posljednje godine života.....	6
3. Marxova značajna djela	7
3.1 Kapital.....	7
3.2 Komunistički manifest	8
3.3 Ekonomski i filozofski rukopisi iz 1844.	8
3.4 Nacrt kritičke političke ekonomije	9
3.5 Ostala značajna djela.....	10
4. Marxovo ekonomsko tumačenje povijesti	11
4.1 Društvena stratifikacija.....	11
4.2 Svjetski jaz između bogatih i siromašnih.....	14
5. Društvene ideologije	16
5.1 Komunizam	18
5.2 Socijalizam	21
5.3 Kapitalizam.....	24
5.4 Sličnosti i razlike između društvenih ideologija	28
6. Marksističke perspektive.....	30
7. Pojam otuđenja.....	32
8. Radna teorija vrijednosti	34
8.1 Proturječnost u klasičnoj teoriji vrijednosti.....	34
8.2 Nadnice i kapital	34
9. Karl Marx tada i danas.....	35
10. Zaključak	37
Popis slika	40
Popis grafikona.....	40

Sažetak.....	41
Summary	42
LITERATURA	43

1. Uvod

U uvodnom odlomku ukratko ću objasniti koja je svrha i konačni cilj ovog rada. Također napomenuti ću neke osnovne značajke koje su bitne o Marxu kao osobi koja je dala značajan doprinos ekonomiji i društvu, na koncu objasniti ću strukturu rada.

Na samom početku ovog rada prikazana je Marxova biografija kroz niz godina njegova stvaranja. Od uspona, pa sve do padova. Kroz ovaj dio iskazane su karakteristike i osobine Marxa. Navedena su njegova djela, te objašnjena zbog čega su značajna za povijest, ali i sadašnji te budući svijet. Također u radu je obrazložen i grafički prikazan jaz između bogatih i siromašnih tada i danas. Detaljno su obrađena tri povijesno značajna doba, a to su komunizam, socijalizam i kapitalizam. Nadalje, razrađen je odnos između radnika i poslodavca kroz povijest, te kako je nastao pojam otuđenja koji je u ono doba bio na visokoj razini značajnosti. Kroz sam rad, ali i na kraju bit će govora o razvijanju cjelokupne situacije. Cilj rada je prikazati Marxov doprinos kroz povijest, sadašnjost i budućnost. Ova tema je vrlo značajna zbog toga jer je Karl Henrich Marx jedan od najznačajnijih njemačkih filozofa. Njegova djela donijela su do novog napretka u svijetu, te utječu i na buduće generacije.

Marx je stvarao u 1840-im godinama, ali i dan danas njegova su razmišljanja i ideje ostala značajna u društvu. Tako je 1999. godine prema anketi koju je objavio BBC proglašen „misliocem tisućljeća“. Ljudi sa svih strana svijeta imenovali su upravo njega. Smatraju da su njegove ideje dovele do žestokih revolucija koje su kasnije rezultirale do rušenja mnogih vlada. Zbog čega su ljudi upravo njega imenovali? Navesti ću samo osnovne karakteristike koje su potrebne za shvaćanje njegove značajnosti. Njegovim najvećim postignućem smatra se *Kapital*, koji se sastoji od tri djela. Marx je skupljao rukopise i osmišljavao ovo djelo gotovo četrdeset godina. Prvi dio *Kapitala* dovršio je i objavio prije svoje smrti, dok je druga dva djela nadopunio njegov dugogodišnji prijatelj, također filozof Friedrich Engels. U ovom djelu detaljno je analizirana proizvodnja i raspodjela robe. Mnogi je nazivaju jednom od najutjecajnijih knjiga u povijesti.

Nakon objavljivanja ovog djela Marxov se je ugled drastično promijenio, o čemu će biti rečeno kasnije. Mnogi Marxa smatraju začetnikom komunizma. U tom pokretu zalagao

se je za bolji život radničke klase. To je podrazumijevalo ukidanje ropstva nad djecom, normalno radno vrijeme i veće nadnice kako bi se povećao životni vijek ljudske rase. Također želio je stvoriti jednako društvo gdje nema privatnog vlasništva, nego zajedničkog među svima. Osim komunizma, s misliocima toga vremena Marx je razvio socijalizam koji predstavlja razdoblje između kapitalizma i komunizma. Zalagao se je za državno vlasništvo, planiranje, preraspodjelu dohotka i demokratski razvoj. Bitno je napomenuti da je jedan od glavnih teoretičara koji su pratili tematiku čovjeka i društva.

Marx nije doživio vidjeti kako su njegov rad, djela i ideje utjecale na život mnogih ljudi, te koliko je pridonio modernom društvu svojom posebnosti. Teorije koje je iznosio danas su u velikom broju zastupljene u svijetu. On se je zalagao za ukidanje vlasništva jer su u ono doba vlasnici imali dvadeset i pet puta veće plaće od radnika, u tome imamo sličnost s današnjicom. Prema istraživanjima u više zemalja ona su veća od 130 puta. Stoga se treba osvrnuti na Marxove ideje i pokušati ih primijeniti u svrhu boljitka za buduće generacije. Smatra se da u budućnosti neće biti srednjeg sloja u društvu, te će ostati samo siromašni i bogati. Ponovno ćemo se vratiti u doba kada je Marx stvarao. S početkom 2008. godine, pri nastanku svjetske i ekonomske krize mnogi znanstvenici proučavali su Marxove radove jer su smatrali kako je on najbolje zaronio u zakonitosti ekonomije, te ako primjene njegove ideje moći će ublažiti krizu. Nitko prije Marxa nije iznio toliko temeljnu analizu društva u kojemu objašnjava povezanost između rada i kapitala, te društva općenito u čemu i leži njegov najveći doprinos. Kada bi se primjenjivalo više njegovih razmišljanja društvo bi napredovalo na bolje. Možda buduće generacije budu svjesne cijelog problema, te će na temelju Marxovih razmišljanja unaprijediti društvo. Danas je društvo drugačije, stoga se ne mogu potpuno iste ideje primijeniti. Prije svega danas je obrazovanije društvo i imaju više prava glasa. Ipak, buduće generacije mogu bolje i kvalitetnije shvatiti ideje koje je Marx želio uspostaviti, te ih mogu prilagoditi i razraditi na današnje društvo. Marx pruža veliku širinu s svojim idejama koje se mogu u budućem svijetu realizirati, a to su boljitak radničke klase, jednakost društva, sve manje siromaštvo i ratovanje, proizvodnja i rad, te mnoge druge.

2. Marxov život

U ovom djelu prikazan je Marxov život od rođenja, pa sve do smrti. Njegov život bio je veoma buran i uzburkan. U ono doba ljudi nisu imali pravo glasa ili iskazati svoje mišljenje, ali upravo je Marx kroz novine svoja razmišljanja dijelio s drugima, o čemu je riječ u ovom djelu.

2.1 Raniji život

Karl Heinrich Marx znatno je utjecao na povijest i današnjicu. Rođen je 1818. godine u Trieru u Prusiji, Njemačka. Smatra se jednim od najvećih njemačkih filozofa. Utemeljitelj je komunizma, ideolog komunističkoga i socijalističkoga pokreta, politički ekonomist te revolucionar. Roditelji su mu pripadnici imućne srednje klase jer su imali u vlasništvu mnogo vinograda te su na temelju ove činjenice vodili lakši i lagodniji život. Smatrali su se židovima, te su kasnije prešli na kršćanstvo. Marx za sebe odbija ove činjenice jer se je tokom cijelog života smatrao ateistom.

Do 1830. godine bio je privatno obrazovan, te je kasnije pohađao srednju školu u svom rodnom gradu. Sa sedamnaest godina upisao se na sveučilište u Bonnu. Želio je studirati filozofiju i književnost, ali je pohađao studij prava jer je njegov otac tako odredio. Na tom studiju bio je samo godinu dana zbog toga što je bio sklon izlascima i alkoholu te je rijetko bio prisutan na nastavi i kao posljedica izlazaka i ludovanja jesu slabe ocjene. Njegov otac bio je razočaran takvim studiranjem te ga je sljedeće godine upisao na sveučilište u Berlinu s nadom da će odgovorno prihvatiti studij.

Marx je tada ozbiljno shvatio studij. Tijekom nastavka studija došao je pod utjecaj Hegela i Feuerbacha koji su također bili njemački filozofi. Njihove su ideje pridonijele oblikovanju Marxovih gledanja i razmišljanja na društvo. U to vrijeme o Hegelovim se idejama stalno raspravljalo i donosilo različita mišljenja u europskim krugovima tog vremena.

U Jeni 1841. godine posvetio se je pisanju svoj doktorske disertacije *Razlika između demokritske i epikurejske filozofije prirode*. Ubrzo je završio svoje djelo te je na temelju ovog rada dobio doktorat na Sveučilištu u Jeni. Nakon doktorata putuje u Bonn s ciljem da će si osigurati nastavničku titulu na prijašnjem sveučilištu, ali cilj mu se nije ostvario.

2.2 Rad i počeci novinarstva

Marx se je okrenuo novom načinu života, a to je novinarstvo. 1842. godine preselio se u Köln gdje je preuzeo uređivanje njemačkih novina *Rheinische Zeitung* (Rajnske novine) u kojima je izražavao svoje stavove o politici, te je kritizirao sve druge članove socijalističkog pokreta koje je smatrao neprihvatljive. Novine su privukle previše pozornosti te je Marx bio prisiljen napustiti posao urednika zbog svog kritiziranja. U novinama je bez srama izražavao svoje osjećaje i mišljenja, što u to vrijeme nije bilo dopustivo.

U svom rodnom gradu upoznao je četiri godine stariju Jenny von Westphalen koja mu je 1843. godine postala supruga. Bila je kazališni kritičar, politički aktivist te je dobro poznavala književnost što ih najviše povezuje. Nakon njihovog vjenčanja sele se u Pariz gdje upoznaje niz njemačkih političkih emigranata, francuskih socijalista i komunista. Marx se je vratio novinarstvu te postaje urednik lista *Deutsch-Französische Jahrbucher* kojemu je svrha bila povezati komuniste s njemačkim hegelovcima. Također, piše o filozofskim temama, te izučava ekonomiju Smitha i Richarda. Ponovno kritizira i iznosi svoja mišljenja. Napisao je jedan broj rukopisa koji su skupljeni i objavljeni tek nakon punih osamdeset godina kao *Ekonomsko- filozofski rukopisi iz 1844.* godine u kojem se nalaze brojne teme, a jedne od značajnih su koncept otuđenog rada, nadnice koje se trebaju povećati, zemljišna renta i odnos privatnog vlasništva koji se želi ukinuti i stvoriti zajedničko vlasništvo.

2.3 Padovi u Parizu

Marx u Parizu upoznaje Friedricha Engelsa s kojim je stvorio dugoročno prijateljstvo i stvarali su zajedno brojna djela. Dobro su se slagali i međusobno su surađivali. Nakon što je Marx pročitao Engelsovu knjigu *Položaj radničke klase u Engleskoj* bio je uvjeren da će radnička klasa donijeti do velikih promjena i u konačnici revolucije u povijesti. Engels u knjizi piše o načinu života i preživljavanju u to doba. Ljudi su živjeli bez namještaja, po dva bračna para živjela su u jednoj sobi, djeca su radila po 12 sati na dan i jedva su preživljavali jer je nadnica bila jako mala. Marx je smatrao da su zakoni ti koji su stvorili kapitalističko gospodarstvo. Predviđao je da će doći do socijalističkog ili komunističkog društva.

Novine *Deutsch-Französische Jahrbückeru* u kojima je Marx radio ubrzo su se zatvorile, te je morao tražiti drugi posao kako bi uzdržavao svoju obitelj.

Tada Marx nije imao izbora, pa se je zaposlio u njemačkim novinama *Vorwärts!* (Naprijed!), a kasnije pod poznatijim imenom *Liga komunista*. Marx je nastavio pisati o svojim stavovima te je kritizirao ono što nije smatrao dobrim u to doba. Francuska vlada je 1845. godine na zahtjev pruskog kralja zatvorile novine. Marxa je Pruska vlada proglasila krivim zbog načina pisanja u svojim člancima, te su ga smatrali izdajicom pa se nije više mogao vratiti u svoju domovinu, te također ga je i Francuska potjerala.

Nakon nemogućnosti da ostane u Francuskoj ili da se vrati u svoju domovinu Marx se seli u Bruxelles, ali je morao obećati da neće objavljivati ništa o politici jer ga inače ne bi pustili u Belgiju. Engels se ubrzo nakon njega preselio u Bruxelles te nastavljaju međusobno poslovati. Marx je objavio svoje *Teze o Feuerbachu* te *Njemačku Ideologiju* koju je napisao zajedno s Engelsom ali nije bila objavljena za vrijeme njegova života. U *Njemačkoj ideologiji* piše kako su ljudi stalno stvarali kriva mišljenja o samima sebi. Također smatra kako su svoje odnose temeljili na Bogu. 1847. godine objavio je *Bijedu filozofije* koje je bilo upućeno teorijama Pierre Joseph Proudhona. Marx je održavao mnoga predavanja, koja su i pismeno objavljena pod naslovom *Najamni rad i kapital*.

2.4 Manifest komunističke partije u sklopu novinarstva

Europa je sve više toga obećavala oko boljeg rada i uvjeta življenja, ali gotovo ništa nije ostvarivala. Što je više vrijeme prolazilo to su radnici imali gore uvjete rada, žene su bile degradirane, djeca su služila kao robovi i siromaštvo je bilo sve zastupljenije. Marx i Engels bili su članovi Saveza komunista u kojemu su se zalagali za bolje uvjete. Smatrali su ih najboljim jer su se najviše od svih zalagali i oglašavali za bolje svijetu. Stanovništvo je željelo da svoj program o unapređenju uvjeta za cjelokupnu populaciju predstave u manifestu. Tako je nastao *Manifest komunističke partije* 1848. godine. U manifestu pišu o borbi gospodarski različitih slojeva ljudi tj. govore o „klasama“. Tvrdili su kako bi trebalo ukinuti privatno vlasništvo nad tvornicama i stvoriti socijalističko društvo. U tom djelu nastavljali su razmatrati razliku između buržoazije, elitni sloj društva koji ima u vlasništvu veliku količinu dobra za proizvodnju, i proletarijata, sloj

društva (klase) koji nema veliku količinu dobra za proizvodnju, pa su morali svoj rad prodavati. Ovaj je pokret donio niz prednosti, ali i nedostataka u ono doba.

Tijekom 1849. godine dešavalo se je niz prosvjeda u Europi, te su se Marx i njegova obitelj preselili u London gdje su živjeli ostatak života. Prvih nekoliko godina Karl Marx i njegova obitelj živjeli su jako siromašnim životom. Marx je radio kao dopisnik za *New York Daily Tribune* te je tako uspio priuštiti svojoj obitelji minimalnu egzistenciju. Napisao je ukupno 355 članaka u svojem desetogodišnjem razdoblju za navedene novine ali imao je minimalnu nadnicu. Marx je želio bolje razumjeti kapitalizam, stoga je mnogo svog vremena provodio u Britanskom muzeju u kojem je danas prostorija u kojoj je čitao stvorena za razgledavanje i posvećena je Marxu. Skupio je veliki broj podataka o državi te vanjskoj trgovini, svjetskom tržištu i ostalom što ga je zanimalo. Sve je to objedinio u djelo *Grundrisse* (Nacrt kritike političke ekonomije) koje je bilo neobjavljeno do Drugog svjetskog rata. Također, u djelu obuhvaćao je kapitalizam, rad, proizvodnju i odnose u proizvodnji.

2.5 Zadnja djela i posljednje godine života

Marx je cijeli svoj život pisao, iako nije se u svom životu od toga usrećio jer je većinu vremena bio siromašan. Mogao je u bilo kojem trenutku potražiti i raditi neki drugi posao, ali on je želio svima iznijeti svoje stavove i razmišljanja, te je ostao vjeran novinstvu iako je jedva imao novaca za preživljavanje. Posvetio se je intenzivnom pisanju te je do 1867. godine dovršio djelo *Teorije o višku vrijednosti*. Njegovo najveće i najznačajnije djelo je *Kapital* u kojem analizira kapitalistički proces proizvodnje. *Kapital* je objavljen u tri djela, prvi se je pojavio 1867. godine, ali Marx nije doživio objavljivanje druga dva dijela jer je preminuo 1883. godine. Njegov dugogodišnji prijatelj Engels dovršio je druga dva djela te su 1895. godine objavljena. Ubrzo nakon što je objavio dodatna dva djela preminuo je u Londonu. Nakon Marxove smrti sakupljeno je niz njegovih članaka i nedovršenih djela, koja su kasnije objavljena.

3. Marxova značajna djela

Njegova djela doprinijela su poboljšanju modernog društva. Imao je široki spektar pisanja, stoga je razradio mnogo činjenica koje su vodile do poboljšanja društva. Osim društva, rada i kapital dotaknuo se je ekonomije, filozofije i prirode općenito. Bio je zainteresiran za mnoga područja, te je mnogo istraživao i objavljivao članke koje je kasnije spojio u djelo.

3.1 Kapital

Glavno i najznačajnije djelo koje se sastoji od tri djela. Na tom je djelu radio čak četrdeset godina, ali je prije svoje smrti stigao objaviti samo prvi dio. Ostala dva dijela dovršio je i objavio njegov prijatelj Friedrich Engels s kojim je razmjenjivao ideje. Prvi put djelo je objavljeno 1867. godine. Dotaknuo se je ekonomskih, političkih i filozofskih tema. Marx je u dijelu analizirao kako robni oblik razmjene dovodi do sve većeg iskorištavanja radnika te kako je pristup prema radnicima neprimjeren. Zatim govori kako će robni sustav prestati djelovati i kako bi radnička klasa trebala rezultirati vladavinom jer je vjerovao kako će se radnici okupiti i suprotstaviti te kako će oni biti na čelu vladavine. Kapitalizam je tumačio kao sustav u kojem stanovništvo zarađuje za zadovoljavanje svojih potreba kupovanjem i prodavanjem roba. Zalagao se je za radnike. Svrha djela bila je osnovati moderni radnički pokret. Također je analizirao proizvodnju i raspodjelu robe. U djelu je prikazana kritika kapitalističkog sustava i način njegovog djelovanja na populaciju. Razrađen je pojam viška vrijednosti koji je izvor ne plaćanja radnika za obavljeni posao. Također u djelu ističe ekonomsku najamninu kao negativnu jer ona predstavlja isplatu vlasniku koja je veća od nastalih troškova potrebnih da se neki faktor dovede u proizvodnju. Mnogi je nazivaju jednom od najutjecajnijih knjiga u povijesti. Za jedan dio stanovništva *Kapital* se je smatrao svetom knjigom. Mnogi smatraju da se na temelju ove knjige može štošta naučiti, oko šezdeset država pozivale su na učenje Karla Marxa. Njegove tvrdnje o novcu koji se stalno gomila i ponovno investira u neki projekt, aktualan je i danas. Smatra se da je upravo ta tvrdnja dovela do ekonomske i financijske krize. Ovo njegovo djelo smatra se najčitanija knjiga u društvenim znanostima koja neće još mnogo godina izumrijeti jer će se teorije iz ovog djela moći primijeniti i za buduće generacije.

3.2 Komunistički manifest

Objavljen je na prijelazu iz 1847. u 1848. godinu. Napisao ga je s dugogodišnjim prijateljem Engelsom. Isticali su kako je u povijesti uvijek bila zastupljena klasna borba, te kako treba tome doći kraj. Naglašavali su ukidanje ropstva, privatnog vlasništva, prava nasljeđivanja, rad maloljetne djece, i sl. Također zalagali su se za „zajednicu žena“ gdje se je željelo postići ukidanje nasilja nad ženama. Smatrali su do se ukine privatno vlasništvo, tada će i država nestati. Vidjeli su je kao negativnu. U djelu su opisani osnovni ciljevi marksizma, a najvažnije je oslobođenje proletarijata. Opisano je kako buržoazija neprestano iskorištava proletarijate za radnu snagu, stvarajući profit za sebe. Govori kako proletarijati imaju veliki potencijal, te ako se ujedine mogu uspjeti. Ovo je djelo podijeljeno za čitanje na buržoaziju i proletarijate gdje se govori kako je kroz povijest teklo robovlasništvo i iskorištavanje radnika, pa sve do poticanja radnika da se ujedine i zalažu za svoja prava. Drugi je dio podijeljen na proletarijate i komuniste u kojemu piše kako bi obrazovanje trebalo biti besplatno i javno. Još je podijeljeno na socijalizam i komunizam u kojemu se nada da će doći do svjetske revolucije. Svrgavanje kapitalizma u svim zemljama kroz udruživanje cjelokupne radničke klase. Također opisuje položaj komunista u odnosu na druge stranke. Nakon *Kapitala* ovo je najpoznatije djelo Karla Marxa. Većina država je provela neke od ideja koje su autori isticali u djelu. Marxovo pitanje u djelu je kako se nositi s nesavršenošću svijeta? Kroz razne stavove pokušava doći do odgovora.

3.3 Ekonomski i filozofski rukopisi iz 1844.

Kada se je Marx preselio s obitelji u Pariz počeo je detaljnije izučavati političku ekonomiju. Dovršio je nekoliko rukopisa svoje analize, te mu je namjena bila da budu dio u idućoj knjizi. Ta namjena se nije ostvarila i rukopisi su se objavili nakon više od osamdeset godina. Glavna tema *Ekonomskih i filozofskih rukopisa* da je povijest u kapitalizmu priča o otuđenju u životima ljudi te treba pronaći neko rješenje jer se životni ciklus ljudi smanjuje smatra kako je jedini spas od otuđenja komunizam. Objašnjava kako radnik dobiva samo mali dio bogatstva, jedva dovoljno za preživljavanje, dok se kapitalist kontinuirano bogati na štetu radnika. Tvrdi kako u kapitalizmu sve više ljudi teži radu da bi preživio.

Uvodi pojam dvostruke otuđenosti jer ako se otuđeni radnik osjeća kao da je rob prema radu kojeg obavlja, tada je dvostruko otuđen. Radnik radi kako bi dobio novac da bi mogao živjeti, ali u krajnosti on ne živi, nego samo preživljava zato se naziva dvostrukim otuđenjem. Podijelio je otuđenje radnika na četiri načina, a to su otuđenje od proizvoda koje proizvodi, otuđenje od drugih ljudskih bića, otuđenje od prirode i sebe te otuđenje od rada jer ne vidi svrhu u njemu. Ovi su rukopisi objavljeni četrdeset i devet godina nakon Marxove smrti. Detaljno objašnjava rat između pohlepe oko vlasništva. Stavlja naglasak na otuđenju ljudskosti te na njegovom postojanju uopće.

3.4 Nacrt kritičke političke ekonomije

Do 1858. godine Marx je skupio veliki broj rukopisa koje je objavio u ovom djelu, ali ih je kasnije koristio u *Kapitalu*. Predstavlja poveznicu između dva bitna djela *Ekonomskih i filozofskih rukopisa* i *Kapitala*. Kritizirao je ekonomiju teorijama kojih je naučio i usavršio od starijih klasičnih ekonomista puni niz godina. U interesu mu je bilo dovesti proces razvitka ekonomije, u ovom slučaju misli se na razvoj industrije, novca i drugih čimbenika u jednaki odnos s društvenim razvitkom kao što je socijalni pravac jednakosti. Marx je u ovom djelu usavršio teoriju vrijednosti i teoriju viška vrijednosti novca. Objasnio je odnos između nadnica i kapitala te kako se određuje vrijednost dobra koju su proizveli strojevi jer u ovom slučaju radnik nema toliko veliki doprinos da se proizvod proizvede. Ovo je djelo objavljeno tek 1939. godine. Marx se u njemu oslanja na odnose proizvodnje koje tumači, zatim razmjenu rada, uspon tehnologije i komunističku revoluciju. U ovom je djelu prvi put iznio svoje mišljenje o Hegelovim stavkama. Mnogi smatraju da su ovdje najbolje prikazana Marxova mišljenja, te da su najdetaljnije opisana. Iznio je mnoge argumente o komunističkom manifestu. Ovo djelo spada u kasnija izdanja ovog filozofa. Znanstvenici su uočili razliku između kasnije i ranije objavljenih djela, te smatraju kako se je Marxovo razmišljanje mijenjalo ovisno o vremenskoj situaciji u kojoj se nalazi. Tako je u ovom radu prikazano u nekim poljima drugačije razmišljanje u odnosu na *Ekonomske i filozofske rukopise*.

3.5 Ostala značajna djela

- Njemačka ideologija u kojoj Marx naglašava kako su ljudi stvarali kriva mišljenja o sebi. Svoja mišljenja uređivali su prema Bogu. Pojam ideologija koristio se je za duhovnu nadgradnju, kao što je religija, politika i moral, te su ljudi na temelju ovih činjenica stvarali svoj stav prema sebi i društvu. Tvrdi kako ideologiji ne treba vjerovati. Čovjek ne treba vjerovati svemu što je oko njega zastupljeno, nego je potrebno da realno gleda na svijet i tako donosi svoje odluke bez pritiska i utjecaja ideologije.
- Sveta obitelj koju je napisao Karl Marx zajedno s Friedrichom Engelsom 1844. godine. U djelu su kritizirali Hegelianse koji su bili skupina njemačkih intelektualaca. Oni su zagovarali obnovu kršćanstva, čemu su se Marx i Engels protivili. Nisu željeli obnovu crkve, religije i vlasništva u krajnosti. Naziv djela je „Sveta obitelj“ jer se radnja odvija oko braće Bauer.
- O židovskom pitanju djelo je nastalo u 1843. godini. Kritizira židove tj. židovska socijalna i politička prava te jednakost u svijetu. Marx je tvrdio da iako mogu biti politički i duhovno slobodni, oni mogu imati materijalna ograničenja slobode s ekonomskim nejednakostima što se pretežito može odnositi na raspodjelu dohotka.
- Plaće i kapital je djelo napisano 1847. godine u kojemu se ispituje povezanost između radne snage i rada, te spominje pojam teorije vrijednosti rada. To je pojam u kojemu se smatra da cijena dobra ili usluge mora biti jednaka ukupnoj vrijednosti radne snage. Također objašnjava kako na robu utječu ponuda i potražnja.
- Vrijednost cijena i dobit bio je govor Karla Marxa koji je kasnije 1865. godine objavljen kao djelo. Tvrdio je kako porast plaća neće biti u velikoj mjeri koristan za radnike jer nemaju vremena potrošiti svoj dohodak, te sindikati imaju negativan učinak.
- Teze o Feurbachu sastoji se od jedanaest filozofskih bilješki koje su se koristile kao nacrt za *Njemačku ideologiju*. Djelo je napisano 1845. godine, ali je izdano 1888. godine, nakon Marxove smrti. U djelu se tumači kako su svi filozofi u ono vrijeme na različit način pisali i tumačili činjenice, stoga je Marx u svom djelu tumačio njihova shvaćanja. Cilj je bio doći do promjena kako bi budućnost bila što bajnija.

4. Marxovo ekonomsko tumačenje povijesti

Marx je tumačio povijest kao način na koji ljudi pribavljaju sredstva za zadovoljenje svojih minimalnih potreba. Neki su imali više sredstva, dok drugi nisu imali niti minimalna primarna sredstva za zadovoljenje svog života. Smatrao je vrlo važnim zadovoljavanje što većeg broja potreba jer ako nisu njihove primarne potrebe zadovoljene ljudska će bića prestati postojati.

Marx u svojem djelu *Njemačka ideologija* naglašava kako ljudi moraju imati mogućnost za zadovoljenje potreba jer tako stvaraju povijest. Naglasak stavlja na proizvodnju sredstava kako bi zadovoljili potrebe. Tvrdi kako je proizvodnja ta koja povezuje ekonomiju i povijest, te vodi prema korisnim ciljevima, a kao rezultat ljudska se priroda kreće u boljem pravcu. Marx je vidio prijetnju u sve većoj podjeli rada. Odvajalo se je selo od grada te nastaju sukobi jer su radnici sve više postali vezani uz određeni posao koji im je nudio slabe uvjete.

4.1 Društvena stratifikacija

Početakom 1860. godina javlja se pojam *marksizam* dobiven iz radova Marxa i Engelsa. Marksizam je sukob inferiornih društvenih klasa, te govori da bi trebalo stvoriti jednako društvo (komunizam) kako bi došlo do boljih odnosa u društvu.

Nastajala je sve veća društvena stratifikacija, društvena nejednakost na temelju bogatstva i siromaštva. Marksisti su smatrali stratifikaciju negativnom jer je razdvajala društvo. Oni su se bavili analizom društvenih slojeva, a ne društvenom nejednakošću. Kada bi govorili o slojevima društva, Marx je sve više koristio pojam „klase“. Tumačio je kako postoje dvije skupine klasa, buržoazija i radnička klasa. Također je tvrdio da radnička klasa posjeduje rad kojeg pruža na korištenje buržoaziji u zamjenu za nadnice koje su bile jedva za pokriti egzistenciju. Vjerovao je da buržoaziju vode bogataši isključivo za vlastitu korist. U društvu će uvijek postojati klasna borba, to jest sukob jer je nemoguće da su svi jednaki, što možemo zaključiti prema svakodnevni činjenicama.

Slika 1. Marxova društvena piramida

Izvor: Povijest ekonomske teorije i metode, Robert B. Ekelund, Robert F. Herbert, Zagreb 1990. godina

Marx je smatrao zemlju, rad, kapital i tehnologiju osnovnim snagama za proizvodnju. Kako se mijenja veličina stanovništva, stupanj obrazovanja i ostale sastavnice tako se razmjerno tome mijenja zemlja, rad, kapital i tehnologija. Tvrdio je kako ekonomsku strukturu društva čine imovinski odnosi koje postoje između ljudi i stvari, te ljudski odnosi koje postoje između ljudi.

Društvena struktura bazirana je na imovinskim odnosima zbog toga što mogućnost vlasništva privatne imovine donosi do mogućnosti za nepravедnim niskim nadnicama. Smatralo se ako se nadnice povećaju ljudi neće raditi toliko sati jer će željeti imati više slobodnog vremena za dokolicu.

Tumači kako na način proizvodnje utječu procesi socijalnog, političkog i duhovnog života. Svijest ljudi za proizvodnju ne određuje njihovo biće već se smatra da je društveno biće koje se temelji na religiji i ostalim vjerovanjima određuje njihovu svijest. Ekonomski sustav mijenja razmišljanja pojedinca. Smatrao je kako na svakog pojedinca utječe ekonomski sustav zemlje.

Tumačio je povezanost između privatnog vlasništva, podjeli rada, kapitala i zemljoposjeda te između monopola i konkurencije. Isticao je kako radnik postaje sve više siromašan, ako proizvodi više bogatstva, koristi izraz da postaje „jeftinija roba“ ukoliko stvara više proizvoda. Radnici su se sa strane vlasnika smatrali samo kao predmet rada. Radnik stvara proizvode (robu) koja je u vlasništvu i pod kontrolom vlasnika, on time dobiva veliki profit od koje radnik nema koristi jer dobiva mali dio jedva za prekriti primarne potrebe. Da bi radnik održao svoju egzistenciju on je prisiljen prodavati svoj rad kako bi dobio sredstva za život. S tom nadnicom mora uzdržavati i svoju obitelj, a u to doba najčešće je bilo više djece u obitelji. Marx je želio da se ujedine radnici i bore za svoja prava te da imaju lagodniji i pristojniji život, ali nije to uspio doživjeti.

Kasnije su ljudi shvatili poantu njegovih riječi. U ono doba bili su drugačiji uvjeti te zbog toga nisu radnici imali uvjete da bi se zalagali za svoja prava jer su strahovali da će ostati bez posla, a drugog nije bilo lako pronaći. Obitelj su morali uzdržavati, te je za njih gubitak posla ujedno značio i glad. Kasnije je došlo do tog zalaganja jer su koračali prema modernom društvu. Kako je vrijeme prolazilo u obitelji nema više po desetero djece, nego najviše četvero, u rijetkim slučajevima više, također nastaju sindikati i brojne radničke udruge.

U ono vrijeme radnici nisu mogli izboriti sami za sebe kako bi poboljšali uvjete svog života jer su morali čuvati posao koji imaju. Nije bilo izbora jer je bilo jako malo poslova. Moglo bi se reći da klasna borba postoji od kada je društvo nastalo. Bez obzira što se u današnje vrijeme ljudi mogu puno lakše izboriti za svoja prava i imaju razne mogućnosti da svoj cilj postignu jer svijet se modernizira iz dana u dan. Danas su ljudi obrazovaniji, koriste sofisticiraniju tehnologiju, mediji imaju veliku ulogu što nekada nije bilo toliko zastupljeno. Klasna borba će uvijek biti zastupljena jer ne nemoguće da su svi jednaki. U obavljanju posla netko mora održavati kontrolu i imati autoritet, ali sve to u razinama kontrole, jer jedino tako se obavljanje posla može shvatiti ozbiljno i odgovorno. Kada bi svijet imao takve odnose u proizvodnji bilo bi mnogo lagodnije. Na žalost u nekim dijelovima svijeta još uvijek je zastupljeno robovlasništvo, ali kako idu godine to će se smanjivati. Biti će zastupljenost vlasništva u normalno mjeri.

4.2 Svjetski jaz između bogatih i siromašnih

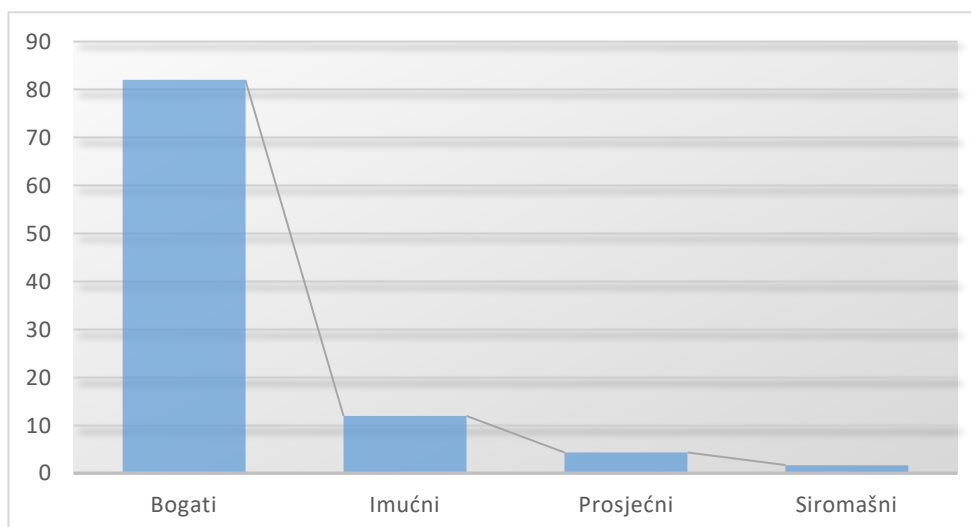
Ovaj dio djelomično se odnosi na prijašnju cjelinu u kojoj je Marx tumačio društvenu stratifikaciju. Također u mnogim svojim djelima tumači kako je u potpunosti nepravedno da radnici dobivaju minimalan dio sredstva za preživljavanje, a rade u svakakvim uvjetima dok vlasnici i osobe iznad radnika imaju daleko više sredstva. Tako je to bilo u prošlosti, ali ni danas nije drugačije.

Prema istraživanju koje je rađeno 2018-te godine jaz između dvije skupine, a to su najbogatiji i ostatak svijeta stalno se povećava. Različita istraživanja dovode do širokog aspekta informacija ali okvirno se vrti kako najbogatijih ima 1% ako se uzme u obzir cijela svjetska populacija. Oni imaju u vlasništvu više novaca nego 99% ostatka svijeta. Prema podacima iz 2012. godine 100 najbogatijih ljudi na svijetu ima dovoljno novaca da nestane glad na cijeloj zemlji i to četiri puta. Procjenjuje se da je njihovo bogatstvo oko 8000 milijardi američkih dolara, iako se ovaj podatak često mijenja.

Većina tih ljudi izbjegava plaćanje poreza, te se procjenjuje da zbog toga samo afričke zemlje gube oko 14 milijarde dolara što je dovoljno za minimalne potrebe kao što je zdravstvo i obrazovanje. Ostali dio populacije procjenjuje se na 3 milijarde i 600 milijuna stanovnika. Ova se nejednakost događa zbog niz činjenica. Jedna od bitnijih činjenica je da se plaće u zemljama drastično razlikuju. Kada se grafički pokuša ilustrirati jaz između bogatih i siromašnih izgledao bi poput čaše za koktel. Zbog toga jer 1% stanovništva posjeduje većinu dohotka.

Ove činjenice nisu pozitivne zbog toga manji broj ljudi ima u vlasništvu cjelokupno svjetsko bogatstvo i oni su svjesni svoje moći. Oni si mogu pružiti gotovo nezamislive stvari koje većina ljudi na zemlji ne može. Također nezamislivo je kako postoji određeni broj ljudi na zemlji koji umire zbog nedostatka hrane i ne mogu si pružiti zdravstvene i obrazovne usluge, pa gotovo ih ni nema u njihovim krajevima. Jedan manji postotak stanovništva živi u plemenima, za koje mnogi vjeruju da su nestala. Sve je ovo povezano s Karl Marxom zbog toga jer je on želio postići ravnopravnost dohotka među ljudima, a s godinama ako ga se ne spriječi on se samo povećava.

Grafikon 1. Raspodjela svjetskog dohotka između stanovništva

Izvor: Ključne gospodarske činjenice i trendovi svijeta

Dostupno na: <https://bootheglobalperspectives.com/article/1381412708WBG195351385/key-economic-facts-and-trends>

Posjećeno: 11.04.2019

Ovaj grafikon prikazuje raspodjelu svjetskog dohotka između stanovništva. Najbogatiji posjeduju oko 82% dohotka. Oni imaju u vlasništvu više novaca nego svi ostali. Drugo mjesto zauzimaju imućne osobe koje su najčešće zadužene zbog titule bogatstva i dovele su bogate na tu poziciju, 4,3% dohotka posjeduju prosječne osobe koje imaju veću plaću kao što su doktori, programeri i ostala zanimanja.

Treba uzeti u obzir kako u nekim zemljama imaju do tri puta veći dohodak od ostalih zemalja. Ostala 1,7% dohotka posjeduje najveći broj stanovništva a to su osobe koje nemaju priliku štedjeti nego cijeli svoj dohodak troše na primarne i ostale životne potrebe, tu spada i siromašna populacija. Ovaj jaz započeo je još u 70- im godinama prošlog stoljeća i stalno raste. Najbolji pokazatelj je životni vijek. Koji u razvijenim zemljama prelazi osamdeset godina života, dok u trećim zemljama svijeta jedva četrdeset godina doseže.

Ovaj jaz će se sve više povećavati jer danas je velika razlika između bogatih i siromašnih. Ljudi su iz godine u godinu sve obrazovaniji i oni će uspjeti steći dovoljno visok dohodak da uđu u granice „bogatstva“ dok će ostalo stanovništvo spadati u granicu „siromaštva“. Srednja klasa sve više nestaje. Prema grafikonu br. 1 uočavamo da će se imućni sjediniti s bogatim i prosječni s siromašnima.

5. Društvene ideologije

Definira se kao skup činjenica, doktrina, klasa i institucija koje utječu na mišljenje društva. Od samog nastanka društva, kroz vrijeme ideologije se mijenjaju. Općenito ideologija promatra kako društvo gleda na svijet. U ovom su poglavlju objašnjene ideologije koje su prevladavale za vrijeme Marxa, te su značajne jer je u brojnim svojim djelima iznosio mišljenja i stavove o njihovom razvoju.

Četiri djela društva

Od samog nastanka čovječanstva ljudi su se borili da bi preživjeli. Kako se društvo iz godine u godinu modernizira, tako se i društvo mijenja. Marx je iznio podjelu društva na četiri etape.

- Primitivni komunizam – ovaj pojam Marx je upotrebljavao za društva iz daleke prošlosti u kojima je kao temelj preživljavanja bilo sakupljanje hrane, još se naziva lovačko sakupljačko društvo. Naglašava kako u tom vremenu privatno vlasništvo nije postojalo jer su svi članovi društva sakupljali hranu, te su svi međusobno dijelili ono što bi sakupili. Smatra ovo razdoblje jedno od boljih što se tiče ljudskih odnosa u društvu. Također napominje kako nije bilo viškova, jer sve što su sakupili brzo bi se potrošilo, nisu ni rezerve imali. Kuće, zemljišta, stvari poput alata i oruđa bilo je dostupno zajednici u kojoj je svatko imao prava za korištenja. Ljudi su se puno bolje slagali jer su bili kao jedan i žrtvovali su se jedan za drugoga, svi su bili poput današnjih obitelji.
- Robovlasničko društvo – veliki postotak privatnog vlasništva u tom dobu temeljio se je na ropstvu. Do kraja 19 st. bila je zastupljena velika trgovina robom koja je znatno utjecala na društvo toga vremena. Ovom društvu Marx se je drastično protivio. Danas je ovakav sustav zabranjen, ali još postoji u nekim dijelovima svijeta. Najčešće se odnosi na prostituciju, trgovanje djecom i organima. Crnačka rasa niz godina smatrala se je nižom i manje vrijednom naprema bijelom te se je njima najviše trgovalo. Oni su bili najzastupljeniji u robovlasništvu u ono vrijeme. Danas nije tako. U većini zemalja oni su postigli ravnopravnost te u društvu napredaju jednakom mjerom kao i bijela rasa. Danas imaju normalne uvjete za rad i napredovanje u većem djelu svijeta

- Feudalno društvo – u tom vremenu smanjila se je razina robovlasništva, ali sve je više postojala razlika između feudalca, koji su se smatrali plemićima, a s druge strane kmetovi su predstavljali seljake. U većim dijelovima feudalizam više ne postoji. Prema veličini zemlje određivala se je moć plemića, dok onaj tko nije imao zemlje ili ju je posjedovao u malim količinama bio je primoren raditi i služiti plemiću. Poljoprivreda je imala glavnu ulogu u tom razdoblju. Kako bi si osigurali sredstva za život morali su služiti plemićima. Feudalac je imao svu vlast nad kmetovima, čak ga je mogao i prodati skupa s zemljom. Morali su doživotno služiti svom vladaru.
- Kapitalističko društvo – pojavilo se je sredinom 16.st. Karl Marx i Max Weber postavili su temelj suvremenih teorija. Ovo razdoblje predstavljalo je borbu između dvije klase radnika i vlasnika. Na ovom tržištu vladala je slobodna konkurencija i zagovarali su slobodno tržište. Međutim sve se je zasnivalo na radu kojeg radnik daje u zamjenu da bi dobio sredstva za život. Ove su se metode primjenjivale na ranu industrijsku proizvodnju. Nisu htjeli da im se država petlja u privatno vlasništvo. Kapitalizam je označavao razdoblje u kojemu se većina stvari temelji na vlasništvu. Glavni cilj temeljio se je na ostvarivanju kapitala koji ide u ruke vlasniku, a tek mali dio podijeliti će s radničkom klasom.

Marx je smatrao kako svaki čovjek od rođenja do svoje smrti prolazi kroz sva ta društva. Prijelaz iz jednog načina rada u drugi, nazivao je to svakodnevicom, samo što nije toliko izraženo i potisnuto. Tvrdio je kako su sve vrste društva opasne za svakog čovjeka jer ga koče u ispunjavanju svojih ciljeva. Smatra kako bi svijet bio potpuno drugačiji da nema privatnog vlasništva i društva koja se temelje na vlasništvu. Ne bi bilo neprijateljskih odnosa, postojala bi veća zajednica kao što je vladalo u primitivnom komunizmu, sve bi bilo zajedničko, ljudi bi bili sretniji te bi slijedili svoje ciljeve. Marxov cilj bio je da društvo preokrene na bolje da postanu revolucionarni kako bi bilo lakše i ugodnije generacijama koje će ih naslijediti. Zalagao se je za društveni preokret koji će biti dobar i ravnopravan.

5.1 Komunizam

Komunizam se je prema izvorima pojavljivao i prije Karl Marxa ali nije bio toliko značajan i nije mu se toliko pažnje obraćalo, stoga se Marx smatra začetnikom zbog snažnog utjecaja kojeg je stvorio sredinom 19 stoljeća. Većim djelom smatraju ga zbog objavljivanja *Komunističkog manifesta*. To je društvena ideologija kojom se želi ostvariti potpunu društvenu jednakost. Tada bi se pojavilo besklasno društvo. To je društvo jednakosti u kojem nema nikakvih proturječja i nikakvih sukoba interesa među pojedincima u društvu.

Radnička klasa posustaje te mora popustiti i prihvatiti pravila vlasničke klase upravo zbog nadnice. To se još naziva „lažna svijest“ jer radnička klasa nije u potpunosti svjesna da se nad njom manipulira i da vlasnička klasa zadržava svoju moć. Marksisti su moć uspoređivali s prisilom jer onaj tko ima moć stalno iskorištava one koji nemaju i zbog toga dolazi do klasa. Upravo iz toga su zaključili da je jedini način da se ljudima vrati moć i da prestane iskorištavanje zajedničko vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju.

Marksisti su tvrdili kako je sukob između ovih klasa glavni problem, te da bi bez njega svijet bio više nego idiličan. Tvrdili su kako će se ovaj problem riješiti samo uz pomoć socijalne revolucije koja je predstavljala velike promjene u strukturi društva. Smatrali su kako će revolucija biti u korist radničke klase jer će biti postavljena na vlast. Mislili su kako će u svijet uvesti novi i bolji način proizvodnje. Ono što se marksisti u potpunosti nisu mogli složiti je vlasništvo nad imovinom. Jedni su smatrali da bi vlasništvo trebalo pripadati državi, dok su drugi zagovarali da bi trebalo pripadati cjelokupnom društvu podjednako.

U ono vrijeme jedan dio društva spadao je kršćanskom komunizmu koji se je temeljio isključivo na kršćanstvu i vjeri. Vjerovali su da Isus prisiljava kršćane da podrže komunizam. Oni su se u potpunosti slagali s mjerama koje su poticali marksisti. Također tvrdili su da kapitalizam zamjenjuje vrijednosti čovječanstva kao što su dobrota i pravda.

Komunizam je dobro i pozitivno razdoblje za radničku klasu jer se svatko ima pravo boriti za bolja prava, ali oni su zahtijevali potpuno ukidanje vlasništva, što je previše za društvo jer je potrebno ostvariti niz procesa što se ne bi pokazalo u potpunosti pozitivno.

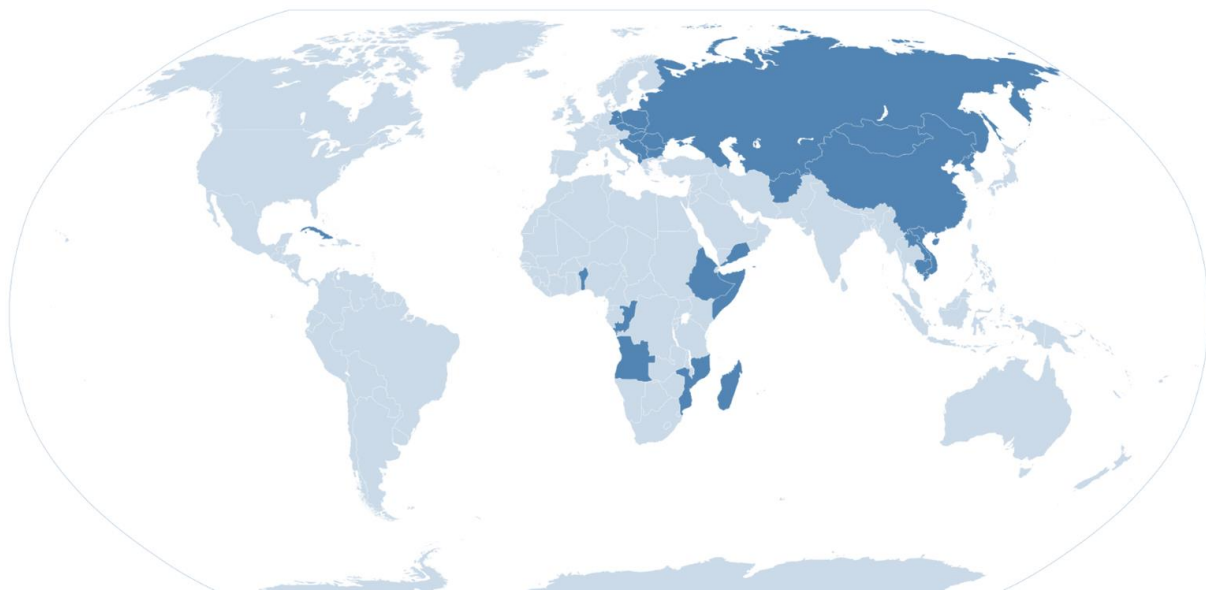
Iako su Marx i Engels razmišljali unaprijed o društvu, trebali su smanjiti vlasništvo i izboriti se za svoja prava preko zakona jer će to brže i djelotvornije utjecati na društvo. Trebali su biti svjesni činjenice da svrgavanje vlasništva u potpunosti je težak i nemogući proces jer treba sagledati i negativne strane. Kada bi oni postigli svoj cilj da ima država vlasništvo i u tom slučaju će prava biti podijeljena, također kada bi radnici došli na vlast pitanje je ako bi se podjednako shvaćala odgovornost i svrha posla.

Marx je u Komunističkom manifestu opisao karakteristike koje bi vrijedile za to razdoblje:

1. Ukidanje zemljišne imovine te bi se zemljišne rente trebale upotrijebiti za dobrobit svih stanovnika
2. Ukidanje mogućnost nasljeđivanja
3. Prema svim članovima jednako postupati i postaviti jednaku obvezu svih pojedinaca na rad
4. Progresivnost poreza na dohodak
5. Ukidanje tvorničkog rada maloljetne djece i robovlasništva nad njima, također omogućiti besplatno obrazovanje u javnim školama i medicinsku pomoć
6. Proširivanje novih tvornica i sredstva za proizvodnju koji će biti u vlasništvu države
7. Sredstva za transport i komuniciranje treba centralizirati država
8. Ukidanje razlike između grada i sela te ravnomjerno raspoređivanje ljudi
9. Konfisciranje imovine svih pobunjenika i emigranata
10. Uspostavu kredita određuje država s posredovanjem nacionalne banke s državnim kapitalom i isključivim monopolom

Danas u nekim dijelovima svijeta postoje države koje provode politiku komunizma. Naravno, nije to potpuno isti komunizam kojeg je zagovarao Karl Marx jer se je svijet tehnološki modernizirao, stoga su tu druga pravila ali uvijek imaju poveznicu s teorijama koje je on zagovarao u povijesti.

Slika 2. Prikaz zemalja u kojima je prevladavao komunizam

Izvor: Preuzeto sa stranice Moderna povijest

Dostupno na: (<https://mhvr12.weebly.com/communism-in-indochina.html>)

Posjećeno: 16.04.2019

Na slici br. 2 možemo vidjeti zemlje koje su preferirale komunizam i u kojima je barem djelomično bio zastupljen. Ove zemlje nisu sve u isto vrijeme provodile Marxove teorije, nego su u povijesti mijenjale svoje stavove. Neke su države provodile upravo ono što je Marx zagovarao, dok su druge ušle u polu komunizam. Danas u komunističke zemlje spadaju Kina, Kuba, Koreja, Laos i Vijetnam, ali nije to komunizam kakvog je zagovarao Marx. Ove zemlje zapravo provode i neke čimbenike iz kapitalizma ali više spadaju u komunističke zemlje. One ovise o stranim ulaganjima, te uvozu i izvozu. Gospodarski rast i razvoj je zastupljen u Kini koja jako dobro provodi ovu politiku. Iz dana u dan ostvaruje veći rast i razvoj. Proizvodnja joj je jedna od jačih strana. Može globalno konkurirati s Amerikom, koja je po razvijenosti i inovativnosti niz godina na vrhu ljestvice. Opet, jako jeftino plaćaju radnu snagu, u nekim područjima koriste dječji rad, radnici rade do 12 h na dan u nekim poljoprivrednim i proizvodnim sektorima. Zbog toga nije u potpunosti komunistička država jer ima zastupljenu radničku klasu koja ne radi po uvjetima koji su zagovarali za komunizam. Kina je zemlja koja će i dalje ostvarivati rast i razvoj. Konkurirati će s vodećim zemljama, stoga bi se i radnički uvjeti trebali poboljšati.

5.2 Socijalizam

Razvio se je u 19. stoljeću iz ideja koje su potjecale od filozofa Karla Marxa i brojnih drugih mislioca, iako su ideje i teorije bile zastupljene mnogo prije. Težili su socijalizaciji temeljne ljudske egzistencije. U socijalizmu sve što ljudi proizvode smatra se društvenim proizvodom u kojem svatko ima pravo udjela. Temeljio se je prvenstveno na vlasništvu nad sredstvima za proizvodnju. Služio je kao protivljenje kapitalizmu. Poticao je širenje tehnologije i proizvodne snage.

Socijalisti su se zalagali za:

- Državno vlasništvo – ulogu privatnog vlasništva nad proizvodnim resursima treba smanjiti. Pod vlasništvom države trebaju biti željeznice i bankarstvo.
- Planiranje – u socijalizmu inzistirali su na planiranju jer su smatrali da je ono nužno za koordiniranje različitih sektora. Zalažu se za subvencije u proizvodnju zrakoplova i biotehnologije.
- Preraspodjela dohotka – socijalisti smatraju kako bi državna porezna moć trebala smanjiti naslijeđeno bogatstvo i najviše dohotke. Također, spominju državne socijalne naknade i medicinsku skrb.
- Demokratski razvoj – došli su do ideje da se glasanje vodi uz pomoć listića, a ne metaka.

S utjecajem Karla Marxa socijalizam je dobio važnu znanstvenu ulogu. Protivio se je kapitalizmu i slobodno tržište. Obuhvaćao je široko polje ideja koje su vodile samo na bolje radničku klasu. Socijalizam se tumači kao prijelazno razdoblje između kapitalizma i komunizma. Marx je vjerovao kako će doći do boljih uvjeta za radničku klasu jer ne može zauvijek funkcionirati kapitalistički sustav. Govorio je kako će nejednakost u kapitalizmu biti sve zastupljenija, te kako će se cijene morati donositi na temelju ponude i potražnje.

Socijalizam je bio najuspješniji u manje razvijenim zemljama. Prestao je biti značajan s padom komunizma, te s uspjehom tržišno orijentiranih gospodarstva.

Socijalizam se prije svega temelji na zajedničkom vlasništvu uz pomoć države. Dominiraju zajednička sredstva za proizvodnju kojima je cilj zadovoljenje potreba. Tu spadaju tvornice, alati, pogoni i ostala dobra koja se koriste za proizvodnju.

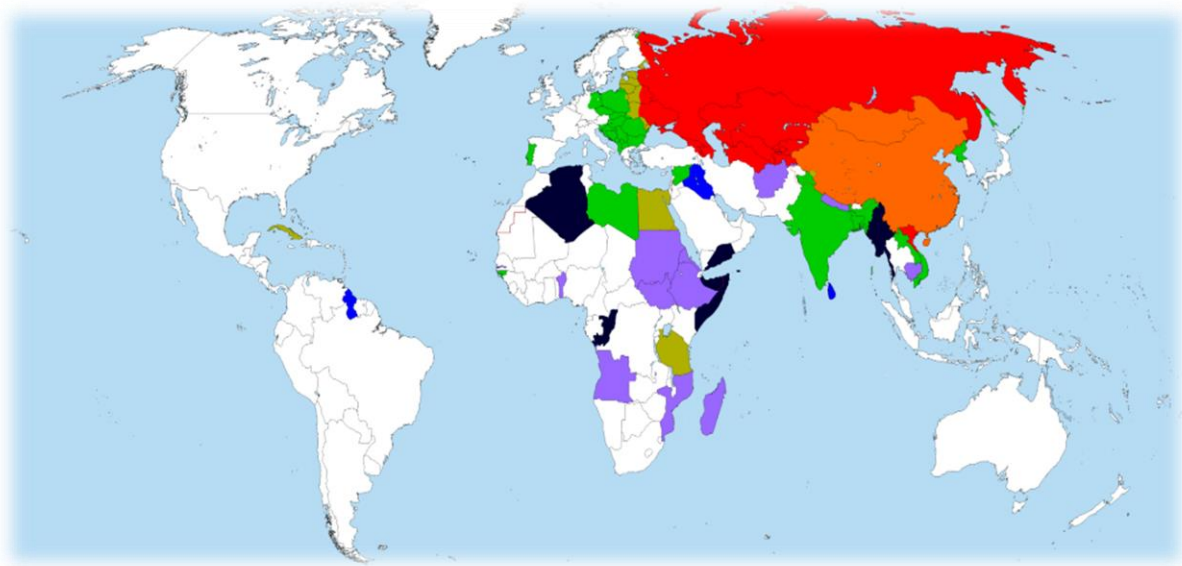
U socijalističkom sustavu sve donosi vlada i ona je na čelu. Vodi brigu o hrani, obrazovanju, zdravstvu, zaposlenosti i ostalim bitnim čimbenicima kojih koristi veliki broj stanovništva. Socijalisti su tvrdili da ovakav način vodi do pravednijeg i sretnijeg društva općenito. U vrijeme socijalizma željeli su postići da se proizvodnja temelji na proizvodnji i upotrebi dobara, a ne samo u cilju stjecanja profita i dominacije nad njim. Željeli su spriječiti slojeve u društvu koji se je temeljio na profitu. Također zalagali su se za pravedniju raspodjelu bogatstva i resursa, slobodan pristup dobrima i uslugama i dr. Za razliku od komunizma nisu u potpunosti željeli odbaciti religiju. Odustali su od podjednakog vlasništva jer su svjesni da je država ta koja će najbolje raditi za dobrobit svih. Također omogućavali su razlike u društvu, ali da to pojedine osobe zasluže i iskažu se da su bolje od ostalih.

Socijalisti su na kapitalizam gledali kao nepravedno i neodržano društvo. Smatrali su da bez obzira na sve činjenice koje navode neće mnogo pružiti nižim klasama, te da će i dalje vlasnici gledati samo za svoju korist. Socijalisti su svjesni činjenice da ne može sve voditi država, te da će kad-tad doći do prijenosa imovine. U tom slučaju dolazi do privatizacije. To je pojam koji se odnosi na prijenos imovine s javnih vlasti na privatne. Oni to navode kao loš korak, ali s druge strane država je ta koja ima većinu vlasništva u moćnija je od privatnih vlasnika. Željeli su svakom djetetu osigurati iste prilike i standarde, a to je jedino moguće s državom.

Okrenuti su prema svim ljudima i zajedničkom napretku u društvu. Nazvali su ga pravednim i humanim društvom u kojem ako se svi ujedine doći će do poboljšanja za cijelo stanovništvo. Tvrdili su kako je ljude priroda stvorila da si budu potpora, te da teže jednom zajedničkom društvu kojeg će država usmjeravati od kojeg će svi imati koristi. Međutim nametnuo se je novac i profit koji čine mnoge razlike med stanovništvom koje se mora završiti. Zato su predložili državu kao glavni pokretač koja će pomoći siromašnim ljudima i robovima, dok treba svrgnuti s vlasništva privatne vlasnike koji gledaju samo svoj ugled, moć i profit čime najviše štete ostalom stanovništvu.

Socijalizam je bolji od komunizma jer u toj društvenoj ideologiji društvo razmišlja zrelije i postavlja vođu, a to je država. Svjesni su da ne može biti vlasništvo u potpunosti jednako, te da ne mogu izbaciti religiju jer je u ono vrijeme predstavljala oslonac većini društva.

Slika 3. Prikaz zemalja u kojima je prevladavao socijalizam

Izvor : Preuzeto sa stranice Konzervativni mislioci sociologije

Dostupno na: (<http://theconservativethinkers.blogspot.com/2011/06/your-list-of-socialist-countries-is-usa.html>)

Posjećeno: 16.04.2019

Na ovoj slici vidimo zemlje u kojima je prevladavao socijalizam. Crvenom bojom označene su zemlje u kojima je socijalizam bio najduže vremenski zastupljen, zatim narančastom bojom one u kojima je bio nešto manje, te zelenom i plavom bojom označene su zemlje u kojima je vremenski socijalizam bio najmanje zastupljen. Danas je socijalizam zastupljen u Kini, Koreji, Kubi, Laosu i Vijetnamu. To su iste zemlje u kojima je zastupljen i komunizam. Zapravo ove zemlje spadaju u polu komunizmu jer ne provode sve komunističke teorije. Stoga, se one smatraju i socijalističkim zemljama jer je upravo socijalizam označava razdoblje između komunizma i kapitalizma.

5.3 Kapitalizam

Počeo se je razvijati u 16.stoljeću, iako su kapitalistička društva postojala još od Antike. Obilježavaju ga privatni subjekti gdje pojedini vlasnici posjeduju faktore proizvodnje. Za kapitalizam karakteristična su četiri dobra, a to su prirodni resursi, rad, poduzetništvo i kapitalna dobra. Vlasnici kontroliraju i prate kretanje svih dobra kako bi proizvodnja bila što produktivnija. Pojedinci posjeduju svoj rad kojeg su davali u zamjenu za nadnicu. Vlasnici ostvaruju veliki profit jer im je glavni cilj prodati po što većoj cijeni, a da su troškovi proizvodnje što manji.

Roba se je plasirala na tržište prema zakonima ponude i potražnje. Kada se je potražnja na tržištu povećala, plasirali bi na tržište što više proizvoda, po skupljim cijenama. Konkurentnost je vrlo karakteristična za ovo razdoblje i vlasnici su težili što većoj i produktivnijoj konkurentnosti. Sve je usmjereno prema kapitalu. U društvu su prevladavale velike razlike. Svako rođeno dijete imalo je različita prava. Ljudski život bio je vrlo težak i neravnomjeran. Prednost je u tome što su proizvodi u ono vrijeme bili izrazito kvalitetni. Bezobzira što su željeli proizvesti po niskim troškovima, cilj im je bio da korisnici proizvoda budu zadovoljni, te da proizvod bude kvalitetan i dugoročan.

Poticali su inovacije i bolju tehnološku opremljenost što je vodilo do veće produktivnosti. Zanimarivali su zagađenje okoliša i klimatske promjene koje su jednim djelom nastale zbog uzroka industrijalizacije. Kapitalizam je u svakom pogledu otvoren za nove ideje što dovodi do gospodarskog rasta, veće produktivnosti te ubrzanog razvoja civilizacije. Prve industrijske revolucije desile su se zahvaljujući kapitalizmu koji je poticao nove ideje. Iz godine u godinu razvijao se je i moderni kapitalizam koji je doveo do globalizacije. Industrijalizacija je korisna za društvo jer se proizvode proizvodi koji ljudima olakšavaju rad. Kako se razvija tehnologija tako će i društvo napredovati, te će doći do boljih uvjeta za radnike. Razvijati će se razna udruženja u njihovu korist. Upravo je napredak civilizacije glavni razlog za ublažavanjem robovlasništva i poboljšavanjem radničkih uvjeta tvrdili su kapitalisti.

Karl Marx i marksisti protivili su se ovom načinu društva. Oni nisu na njega gledali pozitivno, te su smatrali da ovakvo društvo treba svrgnuti s vlasti jer donosi negativne uvjete za radnike i društvo, te će u budućnosti samo pogoršati odnose među ljudima. Oni su kapitalizam objasnili kroz pet zakona, a to su:

- Zakon akumulacije i opadajuća profitna stopa – u kapitalizmu je glavni cilj bio ostvarivanje profita, a do toga se dolazi s viškom vrijednosti koja potječe od rada. Marx u svojem djelu *Kapital* ističe kako su radnici ništa drugo nego sredstvo za proizvođenje viška vrijednosti. Onaj kapitalist koji uvede što više strojeva imat će manje troškove nego njegovi suparnici, a prodavat će po cijeni koja je ista kao i njihova na tržištu. Ako bi sva konkurencija uvela istu količinu strojeva smanjuje se profitna stopa i višak vrijednosti. Također, tvrdi kako bi profitna stopa mogla pasti zbog pritiska radnika koji će tražiti veće nadnice. To bi za proizvođače značilo povećanje troškova proizvodnje.
- Zakon rastuće koncentracije i centralizacije industrije - sve veća težnja za profitom dovodi do veće zamjene rada kapitalom te dolazi do podjele rada i sposobnošću za proizvodnju mnogo više outputa, a sitne industrije će nestati. Marx je prema tome zaključio da će doći do potiskivanja cijena na niže do one točke u kojoj će moći opstati samo najefikasniji proizvođači. Industrija će se sve više širiti i postat će centralizirana.
- Zakon rastuće industrijske rezervne armije – dolazi do sve veće podjele rada i nezaposlenosti, a uzrok tome je upravo u tehnološkim inovacijama te zamjenjivanjem rada kapitalom. Marx je tvrdio da stroj uništava uvjete za egzistenciju jer će biti potrebno manje ljudi za rad. Tumačio je da u kapitalizmu važnu sastavnicu predstavlja prodaja radne snage za robu koju čini svaki radnik. S pojavom stroja radna snaga gubi vrijednost te joj dodjeljuje naziv suvišno stanovništvo jer neće više biti potrebni radnici u velikom broju. Istiskivanje radnika dovodi do rastuće industrijske armije nezaposlenih.

- Zakon sve veće bijede proletarijata – kapitalist teže snižavanjem nadnica kako bi im profitne stope rasle i nameći sve dulje radne dane, a kao posljedicu imali bi sve manje slobodnog vremena. Uvodili su rad maloljetne djece do dvanaest sati na dan za vrlo niske nadnice. Sve su to stavke koje su donosile do bijede proletarijata. Marx uvodi novi pojam „trgovac robljem“ jer s pojavljivanjem strojeva rad djece i žena se povećava. Smatralo se da se mala snaga mišića može povećati strojevima te su odgovarali takvom radu. Posljedice su bile sve češće među stanovništvom. Dešavalo se je mnogo smrti, najčešće su djeca stradavala, a žene su bile moralno degradirane. Kapitalisti ove posljedice nisu shvatili ozbiljno nego su nametali još dulje radne dane i manje vremena za dokolicu. Dolazi do skraćivanja životnog vijeka stanovništva. Nije definirano je li radnička klasa postigla napretke zbog utjecaja filozofa Marxa ili njegovog predviđanja o rastućoj bijedi.
- Zakon kriza i depresija – Marx i marksisti su opazili ako raste broj nezaposlenosti padaju nadnice tada će kapitalisti naginjati unajmljivanju više rada te će manje investirati u strojeve i opremu. S druge strane doći će do porasta nadnica, a tada će zamijeniti radnike strojevima i opet dolazi do nezaposlenosti i sniženih nadnica. Tako dolazi do kriza. Prema Marxu rastuća je bijeda povezana upravo s nezaposlenošću. Predviđa kako će s vremenom te krize postati žešće i pogađati će sve veći broj ljudi jer će se stanovništvo povećavati. Jedinu izlaz vidi da se svi proletarijati ujedine, odbace sve okove koji su im bili nametnuti i preuzmu sredstva za proizvodnju. Logičan ishod po Marxu jest socijalna revolucija.

Kapitalizam nema toliko loših strana koliko je Marx naveo. Istina da su radnički uvjeti u ono doba bili loši i neprimjereni ali to ne bi moglo biti dugoročno u nedogled jer je kapitalizam vodio do modernijeg tehnološkog svijeta, stoga bi se radnički uvjeti poboljšali jer se s tehnologijom način i stav razmišljanja mijenja. S druge strane ne možemo ovu tvrdnju shvatiti kao veliku sigurnost jer im nigdje nije bilo zagarantirano da će doći do boljih i pravednijih odnosa. Marx i marksisti nisu mnogo gubili boreći se za bolja prava radnika i uvjete života.

Slika 4. Prikaz zemalja u kojima je prevladavao kapitalizam

Izvor: Preuzeto sa stranice Kapitalističke zemlje

Dostupno za: (<http://worldpopulationreview.com/countries/capitalist-countries/>)

Posjećeno 24.04.2019

Na ovoj slici prikazane su zemlje u kojima danas prevladava kapitalizam. Naravno, ne provodi se po povijesnim teorijama. U ovim zemljama gleda se pružiti radnicima bolje uvjete za rad, povećanje životnog standarada, visoko obrazovanje, zdravstvo, javna dobra i brojni drugi čimbenici. S povećanjem modernizacije ove zemlje pružaju sve bolje uvjete za život. Ove su zemlje i u povijesti vodile komunizam, jedino su u nekim prevladavale promjene u društvenim ideologijama, ali u većini je bio i ostao kapitalizam. Danas prevladava u Sjedinjenim Američkim Državama, Francuska, Japan, Njemačka, Italija, Švedska, Nizozemska, Engleska, Belgija, Švicarska, Južna Afrika, Brazil, Meksiko, Kolumbija, Luksemburg, Ujedinjeni Arapski Emirati, Singapur, Španjolska, Grčka, Indija, Argentina, Čile, Rusija, Kanada, Čad, Iran, Malezija, Peru, Južna Korea, Kongo, Okus. Hrvatska također spada u ovu društvenu ideologiju.

5.4 Sličnosti i razlike između društvenih ideologija

Sličnosti između socijalizma i komunizma

- Obije društvene ideologije imaju isti cilj, a to je veća prava radnika i unaprjeđenje društva na svim razinama, te smanjiti nasilje nad ženama
- Socijalizam i komunizam razmišljaju i gledaju samo trenutnu situaciju, nisu dovoljno pažnje obraćali na budućnosti
- Žele ukinuti privatne tvrtke i vlasnike
- Marx je u obije društvene ideologije značajan te podržava njihov razvoj
- Glavni interes im je svrgnuti kapitalizam

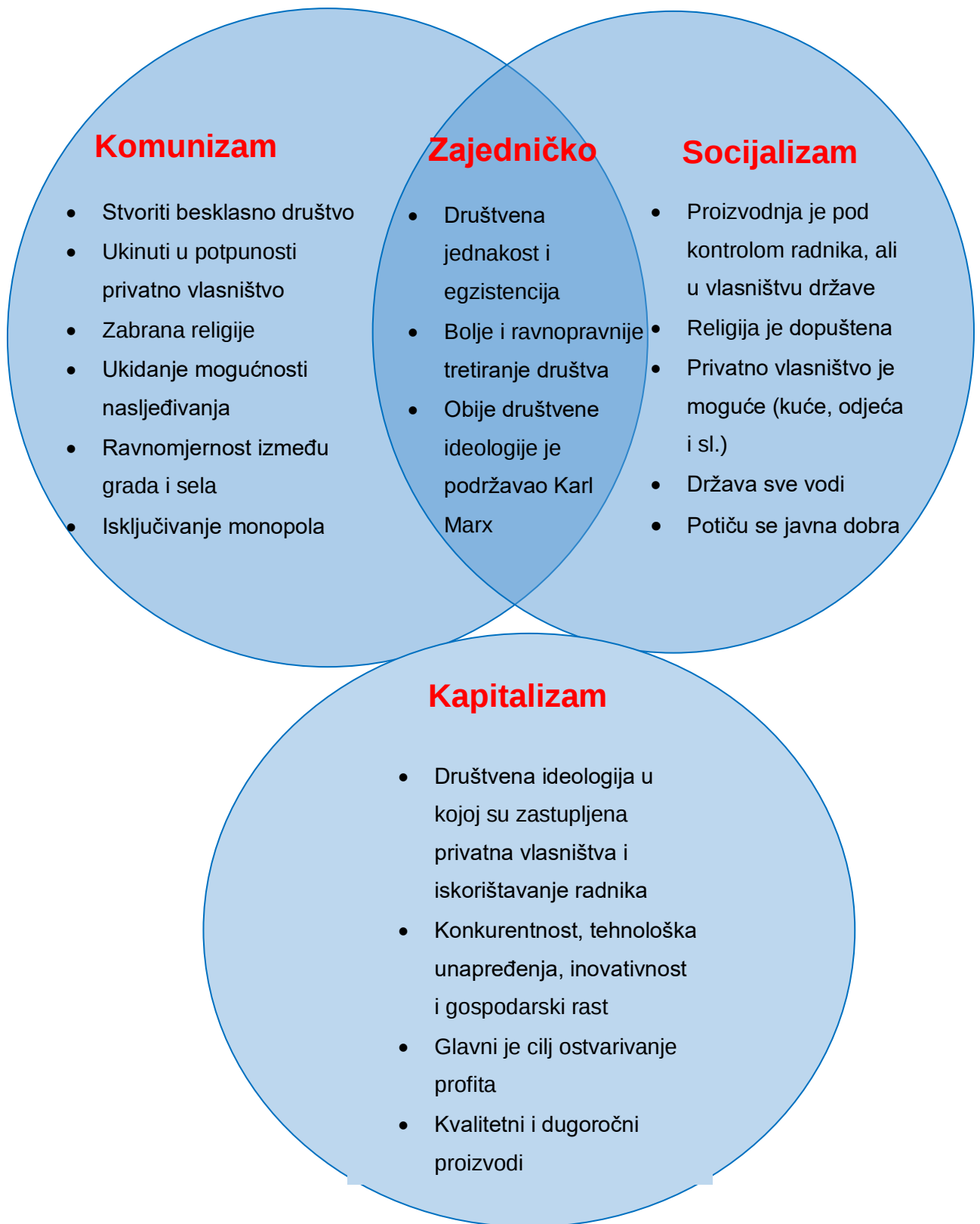
Razlike između socijalizma i komunizma

- U komunizmu imovina je u zajedničkom vlasništvu, dok je socijalizam smatrao da bi imovinu trebala voditi država
- Komunizam odbacuje bilo koju religiju, dok je u socijalizmu religija dopuštena
- Potpuno ukidanje klasa i razlika u komunizmu, a socijalizam ovaj problem gleda drugačije. Može biti razlika ali da se pojedinci dokažu i zaslužno budu bolji od drugih pojedinaca
- Javna dobra nisu definirana u komunizmu, a socijalizam se je zalagao za javno zdravstvo i obrazovanje
- Komunizam u potpunosti želi izbaciti privatno vlasništvo, u socijalizmu postoji osobna imovina kao što je odjeća, kuća i sl.

Kapitalizam i komunizam

Ove dvije društvene ideologije drastično se razlikuju u svim svojim poljima. Komunizam se zalaže za ukidanje privatnog vlasništva, a kapitalizam se zalaže za privatno vlasništvo. U kapitalizmu sredstva za proizvodnju vodi vlasnik koji upravlja cjelokupnim poslovanjem i stječe profit koji u većem djelu pripada njemu, a radnicima samo za egzistenciju. U komunizmu sredstva za proizvodnju su u vlasništvu cjelokupnog društva i profit se podjednako dijeli. Ako želimo usporediti socijalizam s ovim ideologijama, on je u ovom slučaju sličniji komunizmu jer imaju isti cilj. Samo što država vodi i upravlja društvom. Protivio se je kapitalizmu i željeli su ga smaknuti.

Grafikon 2. Obilježja društvenih ideologija

Izvor: Vlastito djelo

6. Marksističke perspektive

Kao što je napomenuto u prijašnjim odlomcima, marksisti su se zalagali za boljitak društva. Svoje su ideje proširili na cijeli svijet. U ovome odlomku prikazana su marksistička gledanja na društvo, obitelj i obrazovanje te kakvi su uvjeti vladali u njihovo doba kroz ove tri etape.

Marksistička perspektiva društva

- 1) Društvo se dijeli na buržoaziju (moćni vlasnici) i proletarijati (radnici)
- 2) Iznos nadnice koju proletarijat dobiva manji je od ukupne vrijednosti robe koju proizvede. Vršiti se eksploatacija radnika. Radnik je služio samo kako bi proizveo višak vrijednosti, te su se tome drastično protivili.
- 3) Glasovanje je bilo ograničeno na muškarce s imovinom, bogati su imali kontrolu nad svime i samo su se njihova djeca mogla upisati na sveučilište. Obrazovanje je bilo ograničeno samo za bogate je bilo dostupno, te su zagovarali promjenu.
- 4) Buržoazija, moćni vlasnici znali su koristiti ono što imaju, tako su držali proletarijate u neznanju. Marx je to nazivao ideološkom kontrolom. Uz pomoć novina i radija te ostalih medija koji su u ono doba bili dostupni oglašavali bi se što duže kako bi zavarivali proletarijate.
- 5) U svojim posljednjim godinama Marx je tvrdio kako će u budućnosti doći do sve većeg iskorištavanja radnika, te da jednog dana mora svemu tome doći kraj.
- 6) Marksisti su vjerovali kako će doći do revolucije nakon komunizma. U revoluciji će nestati buržoazija i društvo će biti ugodnije, svi će imati jednake uvjete i pravo na obrazovanje, time će i država bolje funkcionirati. Također imati će više slobodnog vremena.
- 7) Marx je smatrao kako će sve veći broj ljudi tražiti bolji život tako će doći do masovnog preseljenja u gradove, te će imati bolje mogućnosti za zapošljavanje i obrazovanje, a samim time iz dana u dan gradovi će se sve više širiti i stanovnici će imati veće mogućnosti za život.

Marksistička perspektiva obitelji

- 1) Marksisti su tvrdili kako uz pomoć obitelji bogati prenose svoje bogatstvo na djecu, te time stvaraju nejednakost.
- 2) Buržoazija dobiva novac jer iskorištava proletarijate, te se tako obogaćuje ali nakon mnogo godina kada se taj novac prebaci na unuke oni nisu ništa bogatiji svojom zaslugom, zapravo su jednaki kao i unuci proletarijata.
- 3) Marx je uveo pojam nuklearna obitelj, to je najbolji način da imovina ostane u obitelji, a ne da se dijeli među masom.
- 4) U siromašnim obiteljima, smatra se da oni uče djecu da prihvate sustav i takav način da se nisu rodili u bogatoj obitelji i da moraju slušati nečije naredbe.
- 5) Smatrali su da je budućnost unaprijed određena, ali ako se svi ujedine mogu promijeniti i stvoriti korist.

4.3. Marksistička perspektiva obrazovanja

- 1) Obrazovni sustav u ono doba bio je u interesu samo vladajuće klase, elite
- 2) Poticao je dodatnu nejednakost među ljudima
- 3) Marksisti su tvrdili da novac određuje kakvo će obrazovanje imati na raspolaganju
- 4) Djeca proletarijata nosila su veliki strah ako su mislila imati dobro obrazovanje jer je to značilo zaduživanje za roditelje. Samo rijetki bi se na ovo odlučili
- 5) Marksisti su se zalagali da svatko ima jednako pravo na obrazovanje

7. Pojam otuđenja

Ovaj pojam koristi se od davne povijesti, još od vremena kada je stvarao Platon. Otuđenje se je dešavalo kao posljedica religije, smrti, ljubavi, društva, bolesti i ostalih sličnih situacija. Religija je bila zastupljena kao visoki uzrok otuđenosti. Ljudi su vjerovali u različite religije i vještice, te su se počeli pribojavati cjelokupne situacije, nakon čega je uslijedilo otuđenje. Religijska otuđenost naziva se još ideološka otuđenost. Marx je bio protivnik religije, jer je smatrao da religija odvaja ljude od svojih istinskih sreća i ciljeva.

U *Ekonomskim filozofskim rukopisima* iz 1844. Marx je razradio temu otuđenja. Otuđenje prema Maxu znači da je radnik otuđen od sebe jer ne može u svom radu i u proizvodima svog rada pronaći korist i zadovoljstvo. Rad se podrazumijeva kao društvena djelatnost, te ako se radnik otuđi od rada smatra se da se je otuđenje proširilo i na sve ostalo. Svatko radi da bi osigurao svoje životne potrebe, stoga rad može u cijelosti ispuniti zadovoljstvo čovjeka.

Razlog otuđenja je upravo robna razmjena. Tvrdio je da kada se novac bude uveo i postao sredstvo razmjene, tada će roba biti samo predmet trgovine, tj. kupnje. U ovom slučaju radnik se prema proizvodu odnosi kao prema otuđenom predmetu jer nije više sredstvo za zadovoljavanje potreba stanovništva. Marx spominje da će na taj način doći do privatnog vlasništva jer će se proizvodi od ljudskog rada promatrati kao roba, a razina otuđenja će se kontinuirano povećavati kako se privatno vlasništvo povećava.

Radnici će više gledati interes svoje obitelji nego interes cjelokupnog društva u cijelosti, a ekonomska baza je temelj cijelog društva. Ona pozitivno djeluje na društvo te ga pozitivno usmjerava. Ekonomska bazu se može promatrati sa strane sredstva za proizvodnju ili kao proizvodne odnose. Sredstva za proizvodnju odnose se na sva materijalna dobra koji su potrebni da se neko dobro proizvede. Tu spadaju strojevi, alati, sirovine i ostala dobra. Proizvodi odnosi smatraju društvene odnose koji nastaju tokom proizvodnje. To su najčešće koji nastaju između vlasništva, vođa i onih koji obavljaju rad. Kapitalisti posjeduju sredstva za proizvodnju koja su navedena i imaju moć nad radnicima koji posjeduju vlastitu radnu snagu.

Radnik je sveden na razinu robe i postaje otuđen jer nema pravo na nikakve odluke i ne posjeduje dobra koja proizvodi. U vrijeme krize nastaje najveće otuđenje među radnicima jer kapitalisti uzimaju najveći dio, a njima ostaje onaj minimum za preživljavanje. Također svi strepe od otpuštanja sa radnog mjesta, a to za njih uzima smrt u obzir jer će ostati i bez tih minimalnih sredstava. Najveći uzrok otuđenja je podjela rada.

Marxovo rješenje za otuđenost radnika je upravo komunističko društvo koje stalno naglašava. Nema privatnog vlasništva i svi su radnici jednaki. Također, sva sredstva za proizvodnju su u međusobnom vlasništvu. Stanovništvo bi zadovoljnije radilo i manje bi stregli od siromaštva.

Postoje dvije vrste otuđenja, a to su subjektivno i objektivno. Subjektivno otuđenje odnosi se na osjećaje i misli samog subjekta, drugim riječima na koji način doživljavaju probleme i kako se nose s njima. Objektivno otuđenje se ne tiče osjećaja i misli. U većini slučajeva ljudi nisu svjesni ovog otuđenja. Može biti da je osoba jednostavno odvojena od svoje obitelji, pa nije raspoložena za druženja, to je kratkoročno otuđenje, ali opasno je ako nastupi dugoročno. Marx je također društvo podijelio na subjektivno i objektivno otuđenje. Otuđenje u većini slučajeva nosi samo negativne elemente jer utječe na psihu čovjeka, te on ne vidi smisao daljnjeg života. Međutim možemo ga gledati i s pozitivne strane jer postoje osobe koje će podijeliti svoje probleme, te će se udružiti i nastojati riješiti problem, te može doći do boljih uvjeta koji će koristiti i drugima. U krajnosti učinili su dobrobit za većinu. Ako ostvare svoj cilj biti će sretniji nego prije samog otuđenja.

Kao zaključak otuđenje ne treba biti negativan fenomen, jer najčešće u društvu treba doći do otuđenja kako bi se problem riješio ili kako bi se ostvario boljitak. Ovaj pojam postoji od davne povijesti, zastupljen je danas, te će biti prisutan i u budućnosti.

8. Radna teorija vrijednosti

Prema Marxu vrijednost je svojstvo svake robe. U brojnim svojim djelima iznosio je mišljenja o ovoj temi. Smatrao je da jedino materijalni odnosi stvaraju vrijednost. Cijena je prikaz vrijednosti koju sadrži neka roba, ali iza nje se krije rad koji je pravi prikaz vrijednosti.

8.1 Proturječnost u klasičnoj teoriji vrijednosti

Marx tvrdi da u uvjetima konkurencije tržišne cijene se ne mijenjaju slučajno, nego se moraju kretati oko određene točke. Ako je cijena po kojoj se prodaje roba manja od troškova proizvodnje tada će proizvođač morati napustiti poslovanje jer je neisplativo poslovati s takvim rezultatima. Međutim ako cijena po kojoj se prodaje proizvod nadmaši troškove proizvodnje javlja se višak na tržištu. Tada dolazi do konkurencije koja će također proizvoditi. To vodi do pretjerane proizvodnje i u tim uvjetima cijene moraju padati. Na temelju toga uviđa se da točka oko koje se fluktira na tržištu jesu troškovi proizvodnje, a za Marxa su u ono vrijeme bili troškovi od rada.

8.2 Nadnice i kapital

Marx se je u svojoj karijeri susreo s dodatna dva problema:

1. Istraživao je kako je temelj vrijednosti razmjene rad, te ga je zanimalo što je razmjenska vrijednost rada
2. S prijašnjim pitanjem povezuje i kako se određuje vrijednost dobara koju su proizveli strojevi

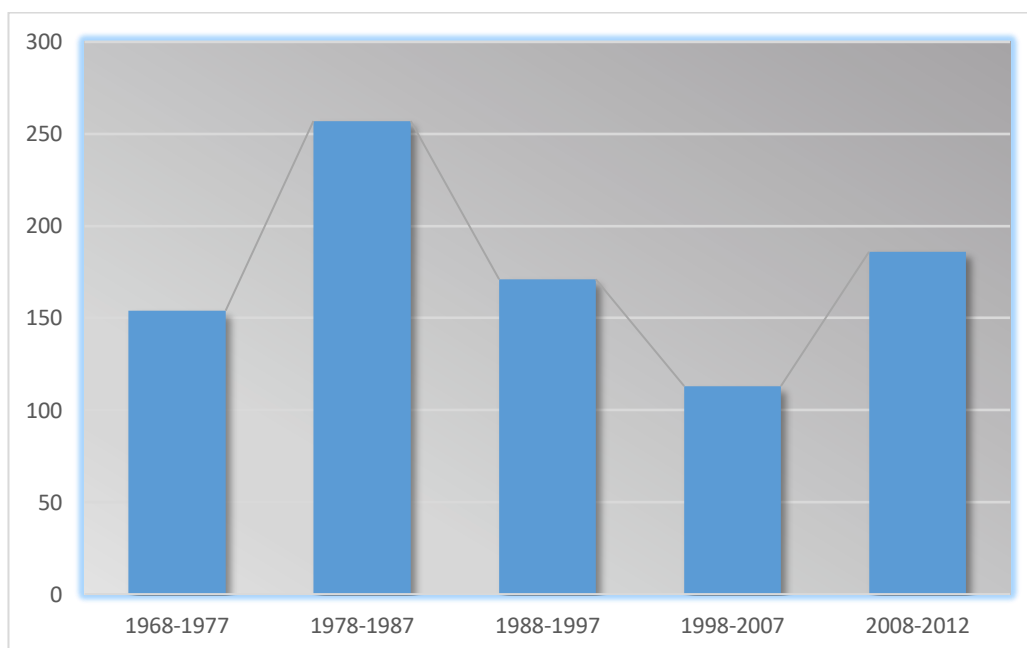
U svom djelu *Osnove kritike političke ekonomije* tumačio je da se vrijednost radne snage dijeli na iznos koji je nužan za uzdržavanje rada i na iznos koji je veći od prijašnje. Razmjenska vrijednost rada određuje visinu nadnice radnika koja mu služi za uzdržavanje. Veći iznos kojeg smo prije spomenuli naziva se višak do kojeg dolazi prisilom kapitalista. Kapitalizam ne bi mogao postojati kad radnici ne bi proizveli višak. U kapitalizmu glavni cilj bio je da svaki radnik proizvede višak u proizvodnji, radnici su morali raditi ono što se je od njih tražilo da bi dobili svoje nadnice. Višak vrijednosti Marx je smatrao svojim najvećim postignućem tog vremena. Strojevima je pridavao jako nisku važnost jer je smatrao da im je vrijednost jednaka troškovima rada koje je proizveo.

9. Karl Marx tada i danas

U vrijeme osamdesetih godina kada je rođen Karl Marx, stvarao je mnoga djela iz kojih se i danas mogu mnoge poučne i korisne činjenice primijeniti na današnji svijet. Marx je imao priliku u svojim godinama života živjeti lagodnim životom, ali on se je odlučio okrenuti novinarstvu, što mu je na jednu ruku dovelo siromaštvo.

U ono vrijeme uvjeti u društvu daleko su se razlikovali od današnjih. Jedan je od rijetkih koji se je oglašio i poticao ljude da se zalažu za svoja prava. Osnovao je pokret za dobrobit sviju *Manifest komunističke partije*. Većinu svojeg života ovisio je o Engelsu jer nije imao dovoljno novaca za prehraniti svoju obitelj. Zbog siromaštva, smrti djece i stalnih pritiska nad Marxom moglo bi se reći da je obiteljska situacija bila depresivna.

Grafikon 3. Prosječan broj objavljenih članaka o Marxu od 1968. do 2012. godine

Izvor : Digitalni rad i Karl Marx, društvo, tehnologija i mediji

Dostupno na: <http://fuchs.uti.at/books/digital-labour-and-karl-marx/>

Posjećeno: 14.05.2019

Nakon njegove smrti, djela koje je napisao postala su utjecajnija u društvu, njegove riječi potaknule su mnoge na promjene i mnogi smatraju da su upravo njegova djela potaknula niz revolucija koje su se dogodile nakon njegove smrti.

Društvo je napravilo veliki korak prema modernijem, a to nas je dovelo i do četvrte industrijske revolucije. Ljudi nisu više vjerovali da religija i porijeklo određuju njihove živote.

Prvi put nakon mnogo vremena ljudi su počeli shvaćati društvene odnose i to zbog profita. Tako i dan danas kada se je svijet modernizirao postoje mnoge sličnosti s godinama kada je Marx živio i stvarao. Iz tog razloga njegova djela mogu i danas pomoći u shvaćanju i savladavanju teškoća u svijetu. Grafikon br.2 prikazuje prosječan broj objavljenih članaka od 1968. do 2012- te godine. Možemo zaključiti kako iz godine u godinu broj objavljenih članaka varira što znači da se stalno objavljuju članci o Marxu i njegovim djelima. Smatra se kao bitna osoba u društvu današnjice.

Najviše članaka usmjereno je na raspodjelu dohotka i radničku klasu o čemu je Marx najviše pisao. Bogatstvo kao ni u prošlosti tako ni dan danas nije ravnomjerno raspoređeno među zajednicama. Kao što je Marx tumačio i danas postoje dvije grupe ljudi u svijetu. Ljudi koji su imućni i posjeduju imovinu, te druga grupa su ljudi koji prodaju svoj rad. Moglo bi se zaključiti da bogati posjeduju oko devedeset posto imovine, dok se ostatak od deset posto dijeli na ostale. Ne možemo očekivati da će jaz nestati jer danas se na ovoj podjeli temelje poslovi u svijetu. Kao što je Marx tumačio u *Komunističkom manifestu* tako se danas jedan dio ljudi zalaže za svoju dobrobit. Danas su ta zalaganja mnogo javnija, te postoji niz udruga i sindikata kojima je to glavni cilj. Mnogi autori danas objavljuju knjige koje se temelje na Marxovim mišljenjima. Tako je Thomas Piketty objavio *Kapital u dvadeset i prvom stoljeću* koje ima brojne povezanosti s Marxovim *Kapitalom*.

U vrijeme kada je Marx živio i stvarao, ljudi još nisu prepoznali njegova djela i ideje kao revolucionarne. Tek kasnije nakon smrti iz dana u dan bio je poznatiji i značajniji u društvu. Danas je mnogo mjesta, spomenika i muzeja posvećeno Marxu. Prema djelima koje je Marx stvarao buduće će generacije znati cijeniti i poštovati njegov doprinos ekonomiji i društvu, te će proučavati njegove teorije i primijeniti ih na svijet kako bi doprinosili boljem razvoju.

10. Zaključak

Karl Heinrich Marx jedan je od revolucionarnih socijalista koji su obilježili svijet. Zalagao se je za dobrobit cjelokupnog društva i zajednice. U njegovo doba ljudi se nisu mogli javno boriti za svoja prava i donositi svoja mišljenja. Marx je uočio nepravdu i odlučio ju je predstaviti svijetu kako bi društvo živjelo u boljim uvjetima. Marx je značajan po brojnim djelima, ali najviše ga cijenim zbog toga jer je žrtvovao svoju obitelj i karijeru za stanovništvo tj. dobrobit svijeta. Nije imao pravo pristupa u svoju rodnu državu jer je pisao o onome što njima nije odgovaralo, ali on ni u jednom trenutku nije odustao, već se borio. Marx je pravi prikaz upornosti, pravde i prijateljstva. Iako je donio veliki doprinos društvu i ekonomiji, iz njegovih postupaka se mogu zaključiti i drugi motivi koji se ne vežu samo uz ta dva pojma. Kad bi društvo funkcioniralo kao što je Marx želio, bilo bi gotovo idealno. Marx je previše žrtvovao sebe, od obitelji, pa sve do državljanstva, upravo to ga je dovelo do svih otkrića i postignuća. Ljudi danas trebaju imati barem malo Marxovog prijateljstva i žrtvovati sebe za društvo u kojemu žive, jer iz godine u godinu ljudi sve više gledaju samo na sebe. Kakav će biti takav svijet ako svi tako nastave? Svima bilo ugodnije živjeti u svijetu kakvog je Marx želio pokazati, zastupljen prijateljstvom.

Osim ovih činjenica, društvu i ekonomiji najveći doprinos dao je svojim djelom *Komunistički manifest* jer je prikazao važne elemente za čovječanstvo. Tu se podrazumijeva skraćivanje radnog vremena, veće nadnice, ukidanje rada djece, diskriminacija nad ženama i dr. Ovim svojim djelom probudio je svijet jer su se radnici počeli oglašavati i zalagati za svoja prava. Iz dana u dan sve je više ljudi bilo na Marxovoj strani, te su počeli cijeniti njegov trud. Na osnovu ovog djela može se reći da je „nastao“ komunizam. Iako je postojao i prije, ali u daleko manjoj zastupljenosti. Upravo je *Komunistički manifest* doveo do te društvene ideologije. Komunizmom se željelo zamijeniti kapitalizam. Slažem se da kapitalizam nije dobar za radničku klasu, djecu, obrazovanje, javne usluge i niz drugih elemenata, ali njegove su prednosti veće od onih komunističkih. Uz pomoć komunizma marksisti su željeli pokrenuti brojne promjene kako bi stvorili bolje uvjete u društvu. Želim istaknuti kako mi se ne sviđaju karakteristike komunističkog društva i držim kako nije postojala potreba za uvođenjem ideologije komunizma.

U komunizmu, marksisti su se zalagali za jednakost društva i ukidanje robovlasništva, što u potpunosti stoji, ali država bi trebala regulirati više dobra u ovoj društvenoj ideologiji jer bi se još bolje društvo razvijalo. Također, nije dobra opcija mogućnost ukidanja nasljeđivanja jer svatko ima pravo na imovinu i uspomene svojih predaka. U komunizmu ne postoji prilika za nešto novo, drugim riječima za nešto što bi doprinijelo boljem životu pojedinca. Gospodarstvo može napredovati samo uz inovacije i tehnološki napredak. U suprotnom ostaje na nepomičnom mjestu. U kapitalizmu je postojala ova mogućnost napredovanja, te bi se s vremenom radnički uvjeti poboljšali jer kako napreduje gospodarstvo tako će se i društveni uvjeti poboljšati. No, za to je potrebno određeno vrijeme. Socijalizam je najbliži i u ovom slučaju najbolji za društvo jer se želi zadovoljiti ljudska egzistencija i poboljšati radnički uvjeti. Također, ima mjesta za inovacije i gospodarsko unapređenje. On predstavlja prekretnicu između kapitalizma i komunizma. U ovoj društvenoj ideologiji sve odluke donosi vlada i ona je na čelu promjena. Marksisti su bili svjesni da će doći do privatnog vlasništva, ali u jako malenoj razini zastupljenosti. Stoga, kada bi morala birati, socijalizam, što se tiče društva, donosi najbolje prednosti.

Kapital se smatra njegovim najznačajnijim djelom. U njemu je objasnio društvene odnose, proizvodnju i raspodjelu robe. Mnogi ekonomisti i filozofi danas proučavaju njegova djela te prenose zaključke na današnji svijet, ali i na budućnost svojim postupcima. Teorije o *Kapitalu* će se moći primijeniti još niz godina jer bez obzira što se društvo mijenja, uvijek će se sve odvijati oko novca i robe. Stoga, moći će i buduće generacije promatrati Marxove teorije. Njegova tvrdnja o novcu koji se stalno gomila, te da ga treba investirati u neki projekt kako bi ga uvišestručili, atraktivan je i najčitaniji dio. *Kapital* je doprinio razvoju mnogih društva kao što su sindikati, intelektualci i političke stranke.

Tumačio je kako su zemlja, rad, kapital i tehnologija osnovne snage za proizvodnju. Ovo je jedna od bitnijih Marxovih izjava jer se bez ovih faktora ne može pokrenuti poslovanje. Naravno, ovo su samo osnovni elementi za pokretanje poslovanja. Potrebno je još uključiti obrazovanje, adekvatnu radnu snagu, kvalitetne proizvode, strojeve, nisku konkurenciju i druge elemente koji su potrebni za ostvarivanje uspjeha. Njegova polja analiziranja vrlo su široka. Detaljno je analizirao ekonomska, politička i društvena razmatranja u svijetu.

Svjetski jaz kojeg Marx spominje, također možemo nadovezati kao sličnost s današnjicom. U ono vrijeme bili su zastupljeni privatni vlasnici koji su imali najveće prihode, te su spadali u klasu bogatih. Radnici koji su pomagali u poslovanju vlasnicima spadali su u srednju klasu. Konačno, obični radnici, koji su i najzastupljeniji, spadali su u siromašnu klasu. Svijet ide istim stopama jer i danas imamo takvu podjelu društva, što stalno vidamo u svakodnevicu. Bogatih ima najmanje, a posjeduju najviše svjetskog dohotka, dok prosječnih i siromašnih ima najviše, a posjeduju najmanje svjetskog novca. Ovaj će se jaz sve više povećavati, te da će prosječni nestati. Jedan dio srednje klase prijeći će u bogatu, dok će drugi dio prijeći u siromašnu klasu. Možemo reći da je dobro što je društvo tako podijeljeno jer je svijet u kojemu bi svi ljudi bili u potpunosti jednaki zapravo samo utopija koju je nemoguće postići. Na koncu, valja napomenuti kako se prema siromašnima treba odnositi s odgovornošću i poštovanjem te im pritom pružiti normalne uvjete za rad.

U konačnici, zaključujem da je Karl Marx donio veliki doprinos ekonomiji i društvu. Svojim djelima dotaknuo je različita polja koja su i danas zastupljena. Najviše su cijenjene njegove ljudske karakteristike. Pojedine činjenice i otkrića možemo koristiti za budućnost, dok ostatak nije moguće ostvariti.

Postoji pogled u kojem se njegova komunistička društvena ideologija smatra negativnom jer se smatra da se bogati ljudi ne bi odrekli svog profita i bogatstva u korist društva. Oni su zasluženost stekli svoje bogatstvo svojim radom ili nasljedstvom od rada svojih predaka. Sve države koje su nekad bile djelomično komunističke, ubrzo su prešle u „polu kapitalizam“ i u kratko vrijeme su napredovale gospodarski i ekonomski, te nakon niz godina njihov rast ne prestaje. Iz dana u dan gospodarstvo i tehnologija sve više napreduju, stoga se bogati još više bogate, a siromaštvo postaje sve izraženije.

Ipak, neke Marxove ideje dolaze do izražaja. Primjerice, imamo zemlje koje su prešle na polu kapitalizam, te je došlo do privatizacije društvenih tvrtki. Kao posljedica privatizacije imaju nove bogataše koji ne cijene ljudski rad i njihovu potrebu za egzistencijom. Dolazi do otuđenja o čemu je Karl Marx govorio prije toliko godina. Također, danas je općeprisutan već spomenuti jaz između bogatih i siromašnih kojega je Marx predvidio. Konačno, kako nikad nećemo doznati kako bi svijet izgledao po Karlu Marxu jer su njegova djela i teorije ostale samo utopija ili san te se nisu nikad u potpunosti primijenile.

Popis slika

Slika 1. Marxova društvena piramida.....	12
Slika 2. Prikaz zemalja u kojima je prevladavao komunizam	20
Slika 3. Prikaz zemalja u kojima je prevladavao socijalizam.....	23
Slika 4. Prikaz zemalja u kojima je prevladavao kapitalizam	27

Popis grafikona

Grafikon 1. Raspodjela svjetskog dohotka između stanovništva	15
Grafikon 2. Obilježja društvenih ideologija	29
Grafikon 3. Prosječan broj objavljenih članaka o Marxu od 1968. do 2012. godine ..	35

Sažetak

Karl Marx jedan je od najutjecajnijih osoba u povijesti, ali i današnjice. Razmišljao je za dobrobit cjelokupne populacije. Napisao je brojne radove kako bi društvo težilo prema boljitku i jednakosti. Njegov najznačajniji pokret je *Komunistički manifest* u kojem je glavni cilj jednakost cjelokupne populacije. U ovom je radu detaljno analizirana njegova biografija, djela koja je stvarao niz godina, doprinos koji je dobila ekonomija, te osvrt na današnji jaz između bogatih i siromašnih. Također, njegov doprinos vrlo je značajan za današnje i buduće vrijeme. Obrađena su tri povijesna razdoblja komunizam, socijalizam i kapitalizam u kojima je Marx djelovao. Veliku pažnju obraća prema radnicima i populaciji. Oni su bili glavni cilj njegova stvaranja. Stoga, razradio je pojam otuđenja u kojemu tvrdi kako se radnik otuđuje od svoga rada i od samoga sebe jer ne može pronaći zadovoljstvo na radnom mjestu, od proizvoda koje proizvodi. Nadovezao se je na radnu teoriju vrijednosti, te rad i kapital kao bitne čimbenike pri obavljanju posla. Brojni znanstvenici proširuju i nadopunjuju njegove teorije, kako bi se mogle primjenjivati za široki aspekt mogućnosti. U konačnici, Marxove ideje je dobro poznavati jer bez obzira što ih je iznosio u daljnjoj povijesti, danas se veći dio može primijeniti. Također, koriste se u različitim poljima što je velika prednost jer su visoko rasprostranjene. Unatoč njegovim idejama, koristan je i u osobnom životu upravo zbog njegovog načina razmišljanja.

Ključne riječi: Komunistički manifest, komunizam, socijalizam, kapitalizam, radna teorija vrijednosti, pojam otuđenja, rad i kapital

Summary

Karl Marx is one of the most influential people both historically and in the present. His thinking process benefited the entire population. Marx wrote numerous works aimed at bettering the society and achieving equality. The Communist Manifesto is the most meaningful movement he has started and its main goal was to achieve equality of the entire population. This paper contains a detailed analysis of Marx's biography, the works he had spent many years developing, his contribution to the field of economics, as well as a review of the gap between the wealthy and the poor in the modern world. Marx's contribution is very significant for the present and the future. Communism, socialism and capitalism, the three historical periods in which Marx acted, are analyzed. Karl Marx has given great attention to the working class and population. They were the main cause for his work, which led him to developing the concept of alienation in which he claimed that a worker is alienated from his work, as well as himself and the products he is producing because he is unable to find satisfaction within the workplace. Marx considered the labor theory of value, labor and capital to be key factors in performing work. Numerous scientists are expanding and complementing his theories, so that they could be applied to a wide spectrum of possibilities. Finally, it is desirable to be familiar with Marx's ideas even though they were thought up in the distant past because most of those ideas are still applicable today. Additionally, his ideas are used in various areas and their wide spread is a major advantage. Marx's ways of thinking are also useful and applicable in personal life.

Keywords: The Communist Manifesto, communism, socialism, capitalism, the labor theory of value, the concept of alienation, labor and capital

LITERATURA

a) KNJIGE

1. Ekonomija 19. izdanje, Samuelson Paul i William Nordhaus, Zagreb, Mate, 2010. godina
2. Karl Marx biografija, McLellan David, Velika Britanija, Palgrave Macmillan, 2008. godina
3. Kratka povijest ekonomije, Piper Nikolaus, Zagreb, Mozaik knjiga, 2004. godina
4. Komunistički manifest, Engels Friedrich, Marx Karl, Zagreb, Naklada Pavičić, 2010 godina
5. Mladi Karl Marx, Leopold David, Oxford, Cambridge University Press, 2009. godina
6. Povijest ekonomske teorije i metode, B.Ekelund Robert i Hebert Robert, Zagreb, Mate, 1990. godina
7. Sociologija, Šundalić Antun, Osijek, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera - Ekonomski fakultet 2011. godina
8. Život u devetnaestom stoljeću, Sperber Jonathan, Karl Marx, New York, Liveright, 2014

b) ČASOPISI

1. O umijeću čitanja Marxova Kapitala, Politička misao: Časopis za politologiju, Vol. 47 No 4, Dag Strpić, 2010 godina, str. 50-70
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/66489>
Posjećeno: 25.03.2019
2. Filozofija komunizma, Politička misao: Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, Vol. 43. No. 2 (86), Ivan Kordić, str. 473-487
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/196173>
Posjećeno: 12.02.2019
3. Utopijski socijalizam, Politička misao: Revija za sociologiju, Vol.21.br.4. Ivan Vejvoda, str. 605-611

Dostupno na:

https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=228657&lang

Posjećeno: 04.05.2019

4. Marxovo nasljeđe i jugoistočna Europa, Politička misao: Filozofska istraživanja, Vol. 32 No. 2, Slobodan Sadžkov, str. 211-217

Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/97181>

Posjećeno: 04.05.2019

c) INTERNETSKI IZVORI

1. Ključne gospodarske činjenice i trendovi svijeta

Dostupno na:

<https://bootheglobalperspectives.com/article/1381412708WBG195351385/key-economic-facts-and-trends>

Posjećeno: 11.04.2019.

2. Filozofi i filozofija

Dostupno na: <http://volimfilozofiju.blogspot.com/2007/10/karl-marx.html>

Posjećeno: 14.05.2019.

3. Biography

Dostupno na: <https://www.biography.com/scholar/karl-ma>

Posjećeno: 14.05.2019.

4. The book of life

Dostupno na: <https://www.theschooloflife.com/thebookoflife/the-great-philosophers-karl-marx/>

Posjećeno: 21.05.2019

